

Autoreferat

A. Imię i nazwisko

Jakub Biernat

B. Posiadane tytuły zawodowe i stopnie naukowe

Tytuł zawodowy magistra prawa uzyskałem w dniu 27 kwietnia 2001 roku na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Pracę magisterską pt. *Ochrona osób bliskich spadkodawcy w prawie spadkowym* przygotowałem w Katedrze Prawa Cywilnego pod kierunkiem prof. dr. hab. Sylwestra Wójcika.

Stopień naukowy doktora nauk prawnych, specjalność prawo cywilne, uzyskałem w dniu 26 czerwca 2006 roku na mocy uchwały Rady Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Rozprawę doktorską pt. *Umowny dział spadku w polskim prawie cywilnym* przygotowałem w Katedrze Prawa Cywilnego pod kierunkiem prof. dr. hab. Sylwestra Wójcika, zaś po jego śmierci w dniu 29 maja 2005 roku, pod kierunkiem prof. dr. hab. Bogusława Gawlika. Recenzentami rozprawy doktorskiej byli prof. dr. hab. Edward Drozd i prof. dr. hab. Edward Gniewek.

C. Informacja o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

W latach 2001-2006 odbyłem studia doktoranckie na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

W latach 2003-2006 byłem zatrudniony w Wyższej Szkole Turystyki i Ekologii w Suchej Beskidzkiej.

Od 2005 roku pozostaję zatrudniony w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, uprzednio Krakowskiej Szkole Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, w tym od 1 października 2006 roku na stanowisku adiunkta w Katedrze

Prawa Cywilnego na Wydziale Prawa, Administracji i Stosunków Międzynarodowych, uprzednio Wydziale Prawa i Administracji.

W latach 2009-2010 byłem zatrudniony w Krakowskiej Szkole Biznesu Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

D. Omówienie osiągnięcia naukowego, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce, t.j. Dz.U. z 2020 roku poz. 85 ze zm.

Osiągnięciem naukowym stanowiącym znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki prawne jest monografia naukowa *Umowa o zbycie spadku w polskim prawie spadkowym*, ss. 363, ISBN 978-83-8223-624-8, wydawnictwo Wolters Kluwer Polska, Warszawa 2021, recenzent wydawniczy dr hab. Paweł Księżak, prof. Uniwersytetu Łódzkiego, przedłożona zgodnie z art. 219 ust. 1 pkt 2 lit. a powołanej wyżej ustawy.

I. Wprowadzenie

Zdecydowałem się podjąć wyzwanie przygotowania opracowania monograficznego poświęconego aktualnie obowiązującej, ogólnej¹ regulacji umowy o zbycie spadku na gruncie polskiego materialnego prawa spadkowego z uwagi na następujące okoliczności.

Po pierwsze, problematyka umowy o zbycie spadku jest jednym z niewielu zagadnień z zakresu materialnego prawa spadkowego, które – będąc kategorycznie wyodrębnione, w tym w wymiarze normatywnym (zob. art. 1051-1057 k.c.) – nie było dotychczas przedmiotem usystematyzowanej i pogłębionej analizy w polskim piśmiennictwie prawniczym. Dotyczy to zarówno aktualnie, jak i uprzednio² obowiązującej regulacji. Nie oznacza to, że brak jest wypowiedzi nauki prawa opisujących czy to wskazaną instytucję, zawartych w systemach, komentarzach i podręcznikach, czy to określone jej aspekty, zawartych, co do zasady, w nielicznych artykułach i glosach. Trudno wszakże uznać, że czynią to w sposób pełny, konsekwentny i maksymalnie wyczerpujący. Odnieść można również wrażenie, że cechują się swoistą stagnacją – raz wyrażone poglądy, niekiedy na tle uprzednio obowiązujących, czy z

¹ A zatem niedotyczącej poszczególnych typów umów, w ramach których może następować zbycie spadku, ale zbycia spadku jako zespołu umów o określonych cechach – zob. dalej w ust. III i V.

² Zawartej w dekreście z dnia 8 października 1946 roku – Prawo spadkowe, Dz.U. nr 60 poz. 328.

inspiracji uprzednio obowiązujących przepisów, funkcjonują trwale w niezmienionej postaci, co wszakże nie przesądza o ich trafności.

Po drugie, obowiązującego uregulowania umowy o zbycie spadku nie sposób uznać za konsekwentne i niebudzące wątpliwości na poziomie jurystycznym, w tym w odniesieniu do zagadnień o fundamentalnym znaczeniu. Przekłada się to na doniosłe rozbieżności w wykładni norm prawnych dotyczących zbycia spadku, a co za tym idzie – potencjalnie ogranicza praktyczne zastosowanie tej instytucji.

Po trzecie, jest to uzasadnione niebagatelnym znaczeniem umowy o zbycie spadku w wymiarze prawnym, społecznym i ekonomicznym, co wynika z jej możliwie doniosłej roli w kształtowaniu stosunków cywilnoprawnych związanych z dziedziczeniem w wielu zasadniczych spośród wymiarów, w których realizują się pierwszorzędne funkcje prawa spadkowego.

Po czwarte, przemawia za tym ściśle i złożone powiązanie umowy o zbycie spadku z innymi instytucjami z zakresu prawa spadkowego, w tym zwłaszcza z dziedziczeniem, przyjęciem i odrzuceniem spadku, ochroną dziedziczenia, odpowiedzialnością za długi spadkowe, wspólnością majątku spadkowego, działem spadku. Oznacza to, że wykładnia i stosowanie norm prawnych dotyczących tych ostatnich pozostają w związku z wykładnią i stosowaniem norm prawnych dotyczących umowy o zbycie spadku.

Przywołane okoliczności, uzasadniając podjęcie problematyki umowy o zbycie spadku w ujęciu monograficznym we wskazanym zakresie, w istocie określają również cele pracy i metody badawcze umożliwiające ich realizację. Stanowią je przedstawienie i wykładnia regulacji prawnej dotyczącej umowy o zbycie spadku przy wykorzystaniu zwłaszcza metody dogmatycznej oraz ocena tejże regulacji połączona ze sformułowaniem postulatów zmian. Cel pracy oraz okoliczność, że instytucja zbycia spadku jest ściśle powiązana z innymi instytucjami prawnymi, w szczególności z zakresu materialnego prawa spadkowego, funkcjonującymi na gruncie danego systemu prawnego i dla niego charakterystycznymi, zwłaszcza zaś ze wspomnianymi dziedziczeniem, przyjęciem i odrzuceniem spadku, ochroną dziedziczenia, odpowiedzialnością za długi spadkowe, wspólnością majątku spadkowego, działem spadku, powodują i uzasadniają ograniczenie wykorzystania w pracy w szczególności metody porównawczej.

Powyższe nie oznacza natomiast, że podjęta problematyka nie wykracza poza prawo spadkowe. Przeciwnie; choć *prima facie* nie jest to oczywiste, specyfika ujęcia uregulowania umowy o zbycie spadku na gruncie prawa polskiego, powoduje, że jego omówienie, również w ogólnym wymiarze, wymaga licznych i szerokich odwołań do szeregu zagadnień z zakresu

części ogólnej prawa cywilnego, prawa rzeczowego, prawa zobowiązań, prawa rodzinnego, a nawet prawa handlowego.

II. Pojęcie i funkcje zbycia spadku

Wychodząc od ogólnych rozważań zajmuję stanowisko, że zbycie spadku należy definiować jako umowę prowadzącą do uzyskania pozycji odpowiadającej w określonym wymiarze pozycji spadkobiercy zawieraną przez podmiot ustępujący wskazanej pozycji (zbywcę spadku) i podmiot wstępujący we wskazaną pozycję (nabywcę spadku), która uzyskuje skutek z chwilą powstania spadku lub później. Regulacja prawna zbycia spadku w powyższym rozumieniu może być teoretycznie oparta na jednym z dwóch zasadniczych ujęć. Z jednej strony zbycie spadku może być zrównane z powołaniem do dziedziczenia. We wskazanym ujęciu nabywca spadku wstępuje w pozycję spadkobiercy. W konsekwencji, co do zasady, względem nabywcy spadku, a nie zbywcy spadku, realizują się zdarzenia prawne związane z dziedziczeniem. Z drugiej strony zbycie spadku może prowadzić do uzyskania przez nabywcę spadku określonego zespołu elementów pozycji spadkobiercy, przy jednoczesnym utrzymaniu przez tego ostatniego danego jej wymiaru. W konsekwencji względem zbywcy spadku lub nabywcy spadku realizują się określone zdarzenia prawne związane z dziedziczeniem. To ujęcie zbycia spadku jest potencjalnie wewnętrznie zróżnicowane. [s. 25-27]

Za zasadniczą funkcję zbycia spadku należy uznać możliwość dokonywania korekt w stosunkach prawnych kształtowanych przez dziedziczenie polegających na uzyskaniu przez nabywcę spadku pozycji odpowiadającej w określonym wymiarze pozycji spadkobiercy. Stopień realizacji wskazanej funkcji jest determinowany przede wszystkim ujęciem zbycia spadku. W ujęciu zrównania zbycia spadku z powołaniem do dziedziczenia wskazana funkcja jest realizowana w pełni. W ujęciu uzyskania przez nabywcę spadku określonego zespołu powiązanych ze sobą elementów pozycji spadkobiercy stopień jej realizacji jest uzależniony od kształtu obowiązujących unormowań.

Zbycie spadku może również stanowić instrument prawny umożliwiający, w odpowiedniej mierze, doprowadzenie do ustania zaistniałej uprzednio wielopodmiotowości określonej masy majątkowej i stanowiących jej elementy składników majątkowych. O doniosłym znaczeniu tej funkcji przesądza z jednej strony okoliczność, że trwanie wielopodmiotowości, a w konsekwencji możliwość realizacji uprawnień, uzyskiwania korzyści czy zarządzania masą majątkową i jej elementami przez wiele podmiotów, jest

potencjalnie niekorzystne na poziomie jurydycznym, społecznym i ekonomicznym w kontekście racjonalnego i pełnego wykorzystania elementów wskazanej masy majątkowej, z drugiej zaś fakt, że doprowadzenie do ustania wielopodmiotowości w inny sposób wymaga niejednokrotnie podjęcia przez współprawnych długotrwałych i skomplikowanych działań o niepewnym efekcie i niebagatelnym wymiarze ekonomicznym.

Zbycie spadku może być ukształtowane jako instytucja prawna dająca nabywcy spadku szansę na uzyskanie w miejsce zbywcy spadku pozycji odpowiadającej w określonym wymiarze pozycji spadkobiercy bez konieczności czy to precyzowania zakresu, czy to określania (wyjaśniania) stanu prawnego składników majątkowych uzyskiwanych przez nabywcę spadku w związku ze zbyciem spadku. Pozwala zatem zainteresowanym na nadanie wiążącemu ich stosunkowi cywilnoprawnemu elementu prawnej i ekonomicznej losowości. [s. 28-31]

III. Ogólna charakterystyka zbycia spadku na tle uregulowań prawa polskiego

Zbycie spadku stanowi umowę, zawieraną po otwarciu spadku, prowadzącą w szczególności do przeniesienia spadku ze zbywcy spadku na nabywcę spadku ze skutkiem na przyszłość w stosunku do zawarcia umowy. Nie jest to jednoznaczne z kwalifikacją zbycia spadku jako odrębnego typu czynności prawnej. W świetle uregulowania wynikającego z art. 1052 § 1 i 2 k.c. pojęciem tym należy obejmować wszelkie takie umowy, których cechą jest to, że prowadzą do przeniesienia spadku z jednego podmiotu na inny. Zbycie spadku jest zatem zbiorem prowadzących do przeniesienia spadku umów, między którymi w pozostałym zakresie zachodzą potencjalnie daleko idące różnice³.

Wskazuję, że zbycie spadku nie zostało *de lege lata* ukształtowane jako instytucja prawna powodująca utratę pozycji spadkobiercy przez zbywcę spadku i jej uzyskanie przez nabywcę spadku. Innymi słowy, nie ma podstawy prawnej, by twierdzić, że w związku z zawarciem umowy o zbycie spadku nabywca spadku staje się spadkobiercą w miejsce zbywcy spadku. Umowa o zbycie spadku, odmiennie aniżeli zdarzenia zachodzące po otwarciu spadku i determinujące krąg spadkobierców, nie wywiera skutku z mocą wsteczną od chwili otwarcia spadku, co wyklucza traktowanie nabywcy spadku jako spadkobiercy także z uwagi

³ Prowadzi to do wniosku, że trudno zaaprobować sformułowane w nauce prawa zapatrywanie, że zbycie spadku jest umową nazwaną. Abstrahując od ogólnego zagadnienia wskazania kryteriów wyróżnienia umów nazwanych i umów nienazwanych, czy wręcz zasadności dokonywania wskazanego podziału, kwalifikacja zbycia spadku w tym zakresie nie wydaje się fortunna. Należy bowiem zwrócić uwagę, że podlegają jej typy czynności prawnych, a nie ich zbiory obejmujące czynności mające określone cechy.

na uregulowanie zawarte w art. 925 k.c. Nabywca spadku nie wstępuje również w pełnię pozycji prawnej spadkobiercy na przyszłość. Decyduje o tym okoliczność, że zbywca spadku uczestniczy w określonych stosunkach cywilnoprawnych i zdarzeniach prawnych związanych z dziedziczeniem także po zbyciu spadku. Oznacza to, że zbycie spadku zostało ujęte jako instytucja prawna powodująca wstąpienie nabywcy spadku w określony wycinek pozycji spadkobiercy przysługującej zbywcy spadku. [s. 31-35]

IV. Następstwo prawne zachodzące w razie zawarcia umowy o zbycie spadku

Formułuję zapatrywanie, że uzyskiwany przez nabywcę spadku w związku z zawarciem umowy o zbycie spadku wycinek pozycji spadkobiercy tworzy zespół określonych składników majątkowych⁴. Przedstawiony pogląd uzasadniają: (1) brak podstawy prawnej dla tezy o istnieniu prawa podmiotowego wynikającego z dziedziczenia, które mogłoby być przedmiotem obrotu w ramach zbycia spadku; (2) kształt uregulowań normujących pojęcie i elementy spadku, a zatem wyznaczających zakres przedmiotowy następstwa prawnego zachodzącego między spadkodawcą a spadkobiercą (zob. art. 922 k.c.); (3) kształt dotyczących zbycia spadku regulacji odnoszących się do przeniesienia spadku na nabywcę oraz wstąpienia nabywcy spadku w prawa i obowiązki spadkobiercy (zob. art. 1051–1053 k.c., także w związku z art. 922 k.c.). W konsekwencji, nie sposób ocenić pozytywnie niemal powszechnego odwoływania się w nauce prawa do nieprecyzyjnego, a w konsekwencji potencjalnie mylącego, pojęcia sytuacji prawnej zbywcy spadku, w którą ma wstępować nabywca spadku⁵. [s. 35-39]

Powyższe ustalenia, choć nakazują odwoływać się do spadku jako pewnej masy majątkowej, nie oznaczają, że kryterium wyodrębnienia składników majątkowych uzyskiwanych przez nabywcę spadku w związku z zawarciem umowy o zbycie spadku może być zredukowane do ich przynależności do tego ostatniego. Po pierwsze, zakres składników majątkowych znajdujących się w majątku spadkobiercy w związku z dziedziczeniem nie jest determinowany wyłącznie składem spadku. Po drugie, w świetle obowiązujących uregulowań nie można wykluczyć zaistnienia zdarzeń prawnych prowadzących do definitywnego

⁴ Pojęciem tym obejmuję prawa, obowiązki i sytuacje prawne, zaś przez te ostatnie, w ślad za wyrażanymi w nauce prawa poglądami, skutki prawne określonych stanów faktycznych regulowanych przez normy prawne.

⁵ Nie ma natomiast przeszkód, by składniki majątkowe uzyskiwane w związku z zawarciem umowy o zbycie spadku lub pewne grupy takich składników określać mianem czy to majątku odrębnego (majątków odrębnych) w ramach majątku potencjalnego zbywcy spadku, czy to wyodrębnionej masy majątkowej (wyodrębnionych mas majątkowych). Decyduje o tym możliwość ich wyznaczenia w oparciu o odpowiednie kryteria, które szeroko omawiam w pracy.

wyłączenia składników majątkowych wchodzących w skład spadku z majątku potencjalnego zbywcy spadku przed zawarciem umowy o zbycie spadku⁶. Oznacza to, że o zaliczeniu składnika majątkowego do nabywanych przez nabywcę spadku w związku z zawarciem umowy o zbycie spadku decyduje jego odpowiedni związek z dziedziczeniem. [s. 39]

Uregulowania zawarte w art. 922 oraz 1051–1053 k.c. przesądzają również o tym, że składniki majątkowe uzyskiwane przez nabywcę spadku w związku z zawarciem umowy o zbycie spadku ograniczają się do składników majątkowych wynikających ze stosunków z zakresu materialnego prawa cywilnego. Oznacza to nie tylko, że zbycie spadku nie dotyczy składników majątkowych wynikających ze stosunków z zakresu, ujmując kwestię najogólniej, prawa publicznego, ale również, co niejednokrotnie niekonsekwentnie ujmuje doktryna, że nie powoduje następstwa prawnego na poziomie proceduralnym, a zatem w odniesieniu do postępowań przed sądami oraz innymi organami, w tym w zakresie stosunków cywilnoprawnych czy to takich, które się toczą, czy to takich, które miałyby (mogłyby) być podjęte⁷. [s. 40-41]

Podzielając wyrażane powszechnie w nauce prawa zapatrywanie, że następstwo prawne zachodzące między zbywcą spadku a nabywcą spadku w odniesieniu do wskazanych składników majątkowych jest *de lege lata* oparte o konstrukcję sukcesji uniwersalnej (sukcesji generalnej; jest następstwem pod tytułem ogólnym), wskazuję, że nie przesądza o tym ani wyodrębnienie określonego zespołu składników majątkowych jako przechodzącego na nabywcę spadku w związku z zawarciem umowy o zbycie spadku⁸, ani dopuszczalność ich zbycia *uno actu*. Żadne z powyższych nie determinuje bowiem sposobu przejścia wskazanych składników majątkowych. Należy przyjąć, że sukcesja uniwersalna w stosunku między zbywcą spadku a nabywcą spadku zachodzi z uwagi na normę prawną objętą art. 1053 k.c., w myśl którego nabywca spadku wstępuje w prawa i obowiązki spadkobiercy. Wskazuje na to nie tylko brzmienie wskazanego przepisu, ale i jego leksykalne i konstrukcyjne podobieństwo do art. 922 § 1 k.c., opierającego o konstrukcję sukcesji uniwersalnej następstwo prawne zachodzące w razie dziedziczenia.

⁶ Specyfikę tę dostrzega ustawodawca wskazując w art. 1053 k.c., że w związku ze zbyciem spadku jego nabywca wstępuje w prawa i obowiązki (oraz, jak ustalono, sytuacje prawne) spadkobiercy, a nie prawa i obowiązki (oraz sytuacje prawne) należące do spadku.

⁷ To ostatnie, a także ewentualną kwalifikację nabywcy spadku do podejmowania określonych czynności w odniesieniu do wskazanych postępowań, w tym ich inicjowania, regulują w sposób autonomiczny odpowiednie normy prawne o charakterze, co do zasady, proceduralnym.

⁸ Wbrew wyrażanym niekiedy w nauce prawa poglądom, odrębnymi pozostają zatem zagadnienie wyznaczenia zakresu przedmiotowego składników majątkowych przechodzących ze zbywcy spadku na nabywcę spadku w związku z zawarciem umowy o zbycie spadku i zagadnienie konstrukcji prawnej, w oparciu o którą następuje ich przejście.

Niezależnie od wprowadzonych przez szczegółowe normy prawne określonych odstępstw od ujęcia następstwa prawnego zachodzącego między zbywcą spadku a nabywcą spadku w oparciu o konstrukcję sukcesji uniwersalnej, w świetle *ratio legis* omawianego uregulowania, sprowadzającej się do tego, że wskazana konstrukcja umożliwia, efektywniej aniżeli konstrukcja sukcesji syngularnej, zbliżenie pozycji prawnej nabywcy spadku do pozycji prawnej spadkobiercy w zakresie uzyskania określonego zespołu składników majątkowych, co sprzyja realizacji funkcji zbycia spadku jako instrumentu prawnego umożliwiającego korektę w stosunkach cywilnoprawnych związanych z dziedziczeniem, oraz wobec nienadania art. 1053 k.c. charakteru wyraźnie dyspozytywnego, przyjmuję, wbrew powszechnemu stanowisku nauki prawa, że *de lege lata* jest ono objęte przepisem o charakterze bezwzględnie obowiązującym. [s. 42-45]

Wskazuję także, że do zbycia spadku, co do zasady, nie znajdują zastosowania normy prawne regulujące przejście poszczególnych składników majątkowych, których dotyczą skutki zbycia spadku. Oznacza to, że następstwa prawnego zachodzącego między zbywcą spadku a nabywcą spadku nie kształtują ewentualne ograniczenia w obrocie lub dodatkowe przesłanki wymagane dla skuteczności obrotu odnoszące się do poszczególnych składników majątkowych masy majątkowej uzyskiwanej przez nabywcę spadku w związku z zawarciem umowy o zbycie spadku. W istocie po raz pierwszy w nauce prawa wyraźnie zwracam uwagę, że manifestuje się to na dwóch poziomach. Po pierwsze, zasadą jest, że nie ma podstaw prawnych do zastosowania uregulowań dotyczących poszczególnych składników majątkowych do umowy o zbycie spadku jako takiej, a w konsekwencji do objęcia zakresem ich normowania masy majątkowej obejmującej wszystkie składniki majątkowe, których dotyczy zbycie spadku. Trzeba jednakże zastrzec, że od wskazanej zasady zachodzą wyjątki, polegające na normatywnym przeniesieniu reżimu prawnego dotyczącego określonego składnika majątkowego na masę majątkową uzyskiwaną w związku z zawarciem umowy o zbycie spadku. Po drugie, zasadą jest, że w razie zbycia spadku uregulowania normujące przejście poszczególnych składników majątkowych wchodzących w skład masy majątkowej, której dotyczy zbycie spadku, nie mają zastosowania do wskazanych składników majątkowych. Przeciwnie stanowisko byłoby nie do utrzymania w kontekście oparcia następstwa prawnego zachodzącego w razie zbycia spadku o konstrukcję sukcesji uniwersalnej. Prowadziłoby bowiem do zakłócenia przejścia na nabywcę spadku całej masy majątkowej, której dotyczy zbycie spadku wedle tych samych reguł w tej samej chwili. Także i od tej zasady zachodzą wyjątki normatywne polegające na utrzymaniu reżimu prawnego

dotyczącego określonego składnika majątkowego niezależnie od tego, że wchodzi on w skład masy majątkowej uzyskiwanej w związku z zawarciem umowy o zbycie spadku. [s. 48-50]

V. Modele przeniesienia spadku w ramach umowy o zbycie spadku

Uregulowania wynikające z art. 1052 § 1 i 2 k.c. pozwalają na wyróżnienie dwóch modeli przeniesienia spadku, które należy uznać za wyłączne: modelu opartego o zawarcie jednej umowy, w związku z którą zachodzi skutek w postaci powstania stosunku zobowiązaniowego obejmującego zobowiązanie do przeniesienia spadku oraz skutek w postaci przeniesienia spadku (model umowy zobowiązująco-rozporządzającej) oraz modelu opartego o zawarcie jednej umowy, której skutkiem jest przeniesienie spadku (model umowy rozporządzającej). [s. 54-56]

Charakteryzując pierwszy ze wskazanych modeli: (1) zajmuję stanowisko, że obejmuje on umowy zobowiązujące do przeniesienia spadku, którym skutek rozporządzający w postaci przeniesienia spadku jest przypisywany normatywnie, na podstawie art. 1052 § 1 k.c.; (2) opisuję wskazane umowy; (3) zwracam uwagę, że – wbrew brzmieniu art. 1052 § 1 k.c. – nienadanie umowie zobowiązującej do przeniesienia spadku skutku rozporządzającego może wynikać nie tylko z wyłączenia jego zastosowania przez strony, ale również być spowodowane zastosowaniem odpowiednich norm prawnych. [s. 56-73]

Charakteryzując drugi ze wskazanych modeli: (1) zajmuję stanowisko, że *de lege lata*, co do zasady, nie sposób wskazać norm prawnych pozwalających na zawarcie umowy rozporządzającej przenoszącej spadek w braku stosunku zobowiązaniowego, co oznacza, że umowa rozporządzająca przenosząca spadek jest zawierana zawsze w wykonaniu odpowiedniego stosunku zobowiązaniowego⁹; (2) wskazuję, że źródłem powstania stosunków zobowiązaniowych, w wykonaniu których mogą być zawierane umowy rozporządzające przenoszące spadek mogą być różne zdarzenia prawne, w szczególności zaś podnoszę, że nie ma podstaw prawnych do tego, by zasadnie twierdzić, że wskazane stosunki zobowiązaniowe mogą wynikać jedynie z umów zobowiązujących do przeniesienia spadku, co oznacza, że umowa rozporządzająca przenosząca spadek może być zawarta w wykonaniu każdego stosunku zobowiązaniowego, o ile tylko obowiązujące normy prawne pozwalają na

⁹ W szczególności w tym zakresie wskazuję, po raz pierwszy w nauce prawa, na brak podstawy prawnej do uznania za dopuszczalne zawarcia niewadliwej umowy rozporządzającej przenoszącej spadek, na mocy której podmioty, którym przysługują udziały w spadku, dokonałyby wspólnego rozporządzenia spadkiem na rzecz jednego z nich, znosząc w ten sposób łączącą ich wielopodmiotowość spadku, a zatem umowy o konstrukcji prawnej odpowiadającej umowie o zniesienie współwłasności, umowie o dział spadku czy umowie o podział majątku objętego uprzednio wspólnością majątkową małżeńską.

doprowadzenie do jego wygaśnięcia (w całości lub w części) przez spełnienie świadczenia w postaci przeniesienia spadku¹⁰; (3) omawiam szczegółowo problematykę kauzalności materialnej (przyczynowości) umów rozporządzających przenoszących spadek, formułując między innymi, po raz pierwszy w piśmiennictwie, tezę, że ważność umowy rozporządzającej przenoszącej spadek zawieranej w wykonaniu stosunku zobowiązaniowego zależy od jego istnienia nie tylko co do stosunków zobowiązaniowych wynikających z umów zobowiązujących do przeniesienia spadku (zob. art. 1052 § 2 k.c. stosowany wprost), lecz również co do innych stosunków zobowiązaniowych, czy to niewynikających z umów, acz powodujących powstanie roszczenia o przeniesienie spadku, czy to niepowodujących powstania takiego roszczenia (zob. art. 1052 § 2 k.c. stosowany w drodze analogii). [s. 74-91]

VI. Przedmiot umowy o zbycie spadku

Stoję na stanowisku, że zasadne jest wyróżnienie przedmiotu umowy o zbycie spadku rozumianego jako zespół składników majątkowych, którego dotyczy skutek prawny umowy o zbycie spadku polegający na powstaniu zobowiązania do jego przeniesienia lub polegający na jego przeniesieniu ze zbywcy spadku na nabywcę spadku, wynikający ze złożonych oświadczeń woli, a zatem objęty zamiarem stron oraz odgraniczenie go od przedmiotu stosunku cywilnoprawnego nawiązanego na podstawie umowy o zbycie spadku, rozumianego w szczególności jako zespół składników majątkowych, którego dotyczy wskazany skutek prawny umowy wynikający zwłaszcza ze złożonych oświadczeń woli oraz z obowiązujących norm prawnych (zob. art. 56 k.c.). [s. 92-95]

Wbrew zdecydowanie dominującemu w nauce prawa stanowisku przyjmuję i szeroko argumentuję pogląd, że przedmiot umowy o zbycie spadku stanowi masa majątkowa obejmująca wyłącznie pewne prawa, a nie obowiązki i sytuacje prawne. Wskazuję również, że w świetle obowiązujących uregulowań w jej skład wchodzi jedynie określone prawa uzyskane przez spadkobiercę z chwilą otwarcia spadku w drodze dziedziczenia po spadkodawcy, po którym ma dojść do zawarcia umowy o zbycie spadku i przysługujące zbywcy spadku na tej podstawie w chwili zawarcia umowy o zbycie spadku. Oznacza to, że: (1) wyłączenie ze sfery prawnej potencjalnego zbywcy spadku prawa uzyskanego w drodze dziedziczenia wyklucza możliwość uznania go za przedmiot umowy o zbycie spadku; (2) niedopuszczalne jest zaliczenie do przedmiotu umowy o zbycie spadku innych praw, w

¹⁰ A zatem, czy to stosunku zobowiązaniowego, z którego wynika roszczenie o przeniesienie spadku, czy to stosunku zobowiązaniowego, z którego takie roszczenie nie wynika.

szczególności zaś, wbrew rozpowszechnionym w doktrynie zapatrywaniom, do masy majątkowej stanowiącej potencjalny przedmiot umowy o zbycie spadku nie ma zastosowania zasada surogacji. [s. 95-117]

Powyższe pozwala na kategoryczne i następujące w ogólnym wymiarze rozstrzygnięcie, po raz pierwszy w nauce prawa, fundamentalnego, na poziomie teoretycznym i praktycznym, zagadnienia relacji między istnieniem masy majątkowej stanowiącej potencjalny przedmiot umowy o zbycie spadku a dopuszczalnością zawarcia niewadliwej umowy o zbycie spadku. W tym zakresie nie może budzić zastrzeżeń oczywiście wręcz spostrzeżenie, że zawarcia umowy o zbycie spadku nie wyklucza wyłączenie z masy majątkowej stanowiącej potencjalny przedmiot umowy określonego prawa. Wobec powszechności tego ostatniego przeciwne zapatrywanie pozbawiałoby umowę o zbycie spadku jakiegokolwiek znaczenia. Konsekwentne ujęcie przedstawionego stanowiska wymaga przyjęcia, że zawarcie umowy o zbycie spadku jest dopuszczalne o tyle, o ile istnieje jakikolwiek, choćby jedyny, składnik wskazanej masy majątkowej. W razie zaś, gdy składników takich nie ma, co oznacza, że masa majątkowa nie istnieje, zawarcie niewadliwej umowy o zbycie spadku jest wykluczone. Umowa taka nie mogłaby bowiem wywołać skutku objętego zamiarem jej stron. Wbrew powszechnie prezentowanemu w nauce prawa pogładowi przyjmuję, że dotyczy to zarówno sytuacji, w której kwalifikowany do zawarcia umowy o zbycie spadku jest jeden podmiot, jak i sytuacji, w której wskazana kwalifikacja przysługuje więcej niż jednemu podmiotowi. Kryteria wyodrębnienia wskazanej masy majątkowej pozostają bowiem takie same niezależnie od jej jedno- bądź wielopodmiotowości. [s. 118-125]

VII. Umowa o zbycie spadku w całości lub w części

W świetle obowiązujących uregulowań nie budzi zastrzeżeń teza, że umowa o zbycie spadku może dotyczyć całego spadku niezależnie od tytułu powołania spadkobiercy do dziedziczenia, uzyskania przez spadkobiercę spadku w charakterze spadkobiercy powołanego, spadkobiercy podstawionego lub uzyskanie określonego udziału w spadku z tytułu przyrostu. Cechą wspólną wszystkich wskazanych sytuacji jest to, że jednopodmiotowość spadku zachodzi nieprzerwanie od chwili otwarcia spadku do chwili zawarcia umowy o zbycie spadku. W podjętych rozważaniach zwracam również uwagę, że jednopodmiotowość spadku od chwili otwarcia spadku do chwili zawarcia umowy o zbycie spadku nie zawsze ma miejsce, co otwiera nieuregulowany *expressis verbis* i niedostrzegany przez naukę prawa

problem dopuszczalności zawarcia niewadliwej umowy o zbycie spadku w całości w braku jednopodmiotowości we wskazanym wymiarze¹¹. W podjętych rozważaniach formułuję i szeroko uzasadniam zapatrywanie, że *de lege lata* dopuszczalne jest zawarcie umowy o zbycie spadku dotyczącej całego spadku także w braku jednopodmiotowości spadku występującej od chwili otwarcia spadku do chwili zawarcia umowy o zbycie spadku, a co za tym idzie – również w braku wskazanej jednopodmiotowości jedynie w określonym czasie, w tym zwłaszcza w przypadku, gdy w chwili zawarcia umowy o zbycie spadku spadek przysługuje wielu podmiotom. [s. 125-130]

Przychyłam się do wyrażonego w nauce prawa i dodatkowo uzasadniam pogląd, w myśl którego umowa o zbycie spadku dotycząca części spadku jest zawsze umową dotyczącą udziału w spadku. Ten ostatni może zbyć zarówno jedyny podmiot, któremu przypada spadek, jak i każdy z wielu podmiotów, którym przypada spadek, niezależnie od tego, czy wielopodmiotowość spadku istniała pierwotnie, czy też powstała wtórnie; bez znaczenia pozostaje także tytuł powołania spadkobiercy do dziedziczenia, uzyskanie przez spadkobiercę spadku w charakterze spadkobiercy powołanego, spadkobiercy podstawionego lub uzyskanie określonego udziału w spadku z tytułu przyrostu. Umowa o zbycie spadku zawarta przez jedyny podmiot, któremu przypada spadek, może dotyczyć dowolnego udziału w spadku, zaś zawarta przez jeden z wielu podmiotów, którym przypada spadek – całego udziału lub jego części idealnej. Przyjmuję natomiast i przedstawiam argumenty za stanowiskiem, w myśl którego niedopuszczalne jest zawarcie niewadliwej umowy o zbycie spadku, w której po stronie zbywcy występowałby więcej niż jeden podmiot mający kwalifikację do zbycia przysługującego mu udziału w spadku, dotyczącej udziału w spadku przysługującego wskazanym podmiotom, niewyczerpującego całości spadku. [s. 130-134]

VIII. Treść umowy o zbycie spadku

Omawiając problematykę treści umowy o zbycie spadku w pierwszym rzędzie zwracam uwagę na pomijany dotąd przez naukę prawa problem różnic konstrukcyjnych zachodzących na poziomie treści między umowami o zbycie spadku determinowanych zwłaszcza modelem, w ramach którego dochodzi do przeniesienia spadku. Wskazuję, że: (1)

¹¹ Jego rozstrzygnięcie ma doniosłe znaczenie. Wyłączenie możliwości zawarcia umowy o zbycie spadku w całości oznaczałoby, że dla osiągnięcia celu w postaci wyzbycia się spadku konieczne byłoby zawarcie wielu umów o zbycie spadku dotyczących poszczególnych udziałów w spadku. Między sytuacją, w której zawierana jest jedna umowa o zbycie spadku w całości a sytuacją, w której zawieranych jest wiele umów o zbycie udziałów w spadku, niezależnie od ich struktury podmiotowej oraz ekonomicznego efektu w postaci ewentualnego uzyskania przez ten sam podmiot spadku w całości, zachodzą istotne różnice.

w razie zbycia spadku w ramach umowy zobowiązująco-rozporządzającej cała wymagana przez normy prawne i pożądana przez strony treść umowy ma być objęta oświadczeniami woli tworzącymi umowę zobowiązującą do przeniesienia spadku; (2) w razie zbycia spadku w ramach umowy zobowiązującej do przeniesienia spadku i umowy rozporządzającej przenoszącej spadek zawieranej w jej wykonaniu cała wymagana przez normy prawne i pożądana przez strony treść umowy, poza przeniesieniem spadku, winna być objęta oświadczeniami woli tworzącymi umowę zobowiązującą do przeniesienia spadku, zaś treść umowy rozporządzającej przenoszącej spadek pozostaje zredukowana do przeniesienia spadku; (3) w razie zbycia spadku w ramach umowy rozporządzającej przenoszącej spadek zawieranej w wykonaniu innego stosunku zobowiązaniowego, treść umowy rozporządzającej przenoszącej spadek może zawierać także inne elementy niż przeniesienie spadku. [s. 136-138]

Zajmuję stanowisko, że za minimalną konieczną treść umowy zobowiązującej do przeniesienia spadku należy uznać powzięcie zobowiązania do przeniesienia spadku bądź udziału w spadku, zaś za minimalną konieczną treść umowy rozporządzającej przenoszącej spadek – przeniesienie spadku bądź udziału w spadku. Jeżeli umowa dotyczy udziału w spadku, wymagana jest jego indywidualizacja. Konieczną składową tej indywidualizacji jest zawsze określenie wielkości udziału, a ewentualnie również określenie specyfiki nabycia udziału w drodze dziedziczenia¹². [s. 146-148]

Omawiam również określone elementy spoza minimalnej koniecznej treści umowy o zbycie spadku. W szczególności w tym zakresie: (1) nawiązując do problematyki przedmiotu umowy o zbycie spadku przyjmuję, że, co do zasady, sprzeczne z prawem jest objęcie treścią umowy o zbycie spadku zastrzeżenia dotyczącego wyłączenia składnika majątkowego z masy majątkowej stanowiącej przedmiot umowy o zbycie spadku lub włączenia składnika majątkowego do masy majątkowej stanowiącej przedmiot umowy o zbycie spadku; (2) wobec oparcia następstwa prawnego zachodzącego między zbywcą spadku a nabywcą spadku o konstrukcję sukcesji uniwersalnej wprowadzoną przepisem o charakterze bezwzględnie obowiązującym wskazuję, że sprzeczne z prawem jest ukształtowanie treści umowy o zbycie

¹² W razie, gdy status prawny udziałów w spadku przysługujących zbywcy spadku jest różny, przez co należy rozumieć ich potencjalnie odrębny los prawny w razie zaistnienia zdarzeń prawnych innych niż zbycie spadku, co ma miejsce wówczas, gdy poszczególne udziały w spadku przysługujące zbywcy zostały uzyskane przez spadkobiercę na podstawie testamentu lub ustawy lub jako spadkobiercę powołanego lub jako spadkobiercę podstawionego lub z tytułu przyrostu.

spadku w sposób naruszający zakres jego zastosowania¹³; (3) określam wymiar dopuszczalnej modyfikacji roszczeń, o których mowa w art. 1054 k.c., roszczeń związanych z zaspokajaniem długów spadkowych, odpowiedzialności za wady oraz chwili przejścia korzyści i ciężarów związanych z przedmiotami należącymi do spadku lub niebezpieczeństwa ich przypadkowej utraty lub uszkodzenia, czyniąc to w zakresie dalece szerszym aniżeli wynikający z rozważań podjętych dotychczas w nauce prawa; (4) omawiam problematykę zawarcia umowy o zbycie spadku z zastrzeżeniem warunku lub terminu, formułując po raz pierwszy w doktrynie i szeroko argumentując zapatrywanie, że z uwagi na właściwości umowy o zbycie spadku jest to dopuszczalne jedynie w odniesieniu do umowy zobowiązującej do przeniesienia spadku niemającej wywoływać skutku rozporządzającego w postaci przeniesienia spadku i co do zastrzeżenia warunku zawieszającego lub terminu początkowego; (5) wskazuję, że w świetle właściwości stosunku cywilnoprawnego nawiązywanego na podstawie umowy o zbycie spadku wadliwe byłoby objęcie treścią umowy zastrzeżenia umownego prawa odstąpienia lub odstępnego. [s. 148-174]

Zwracam również uwagę, że za elementy treści umowy o zbycie spadku nie mogą być uznane w szczególności: (1) powołanie w umowie rozporządzającej przenoszącej spadek wykonywanego przez nią stosunku zobowiązaniowego, co oznacza, że umowy tej nie dotyczy reguła kauzalności formalnej; (2) wyszczególnienie składników majątkowych masy majątkowej stanowiącej przedmiot umowy o zbycie spadku¹⁴ oraz składników majątkowych uzyskiwanych przez nabywcę spadku na podstawie art. 1053 k.c.¹⁵, a to z uwagi na fakt, że pozostaje to bez związku ze skutkiem prawnym umowy polegającym na uzyskaniu przez nabywcę spadku określonego zespołu składników majątkowych. [s. 138-146]

IX. Strony umowy o zbycie spadku

Wskazuję, że umowa o zbycie spadku może być zawarta zgodnie z prawem po stronie zbywcy spadku nie przez jakikolwiek, ale jedynie taki podmiot, co do którego są spełnione określone przesłanki dające mu prawną kwalifikację do zawarcia umowy. Przyjmuję i szeroko uzasadniam zapatrywanie, że dotyczy to zarówno umowy zobowiązującej do przeniesienia

¹³ Dotyczy to zarówno samego ujęcia następstwa prawnego zachodzącego między zbywcą spadku a nabywcą spadku jako następstwa pod tytułem ogólnym, jak i określenia zdarzenia prawnego leżącego u jego podstaw, chwili jego zaistnienia oraz masy majątkowej, której dotyczy.

¹⁴ Należy jednak zastrzec, że złożenie przez strony umowy o zbycie spadku określonych oświadczeń co do zakresu i cech wskazanych składników majątkowych jest konieczne z uwagi na odpowiednie uregulowania normujące dokonanie przez notariusza czynności notarialnej polegającej na sporządzeniu aktu notarialnego.

¹⁵ Zob. dalej w ust. XI.

spadku, niezależnie od przypisania jej skutku rozporządzającego w postaci przeniesienia spadku, jak i umowy rozporządzającej przenoszącej spadek. Podnoszę, że: (1) wskazana kwalifikacja musi zachodzić w chwili zawarcia umowy o zbycie spadku; (2) jej późniejsze uzyskanie nie znosi wadliwości zawartej uprzednio umowy o zbycie spadku niezależnie od tego, czy nastąpiło z mocą wsteczną w stosunku do chwili zawarcia umowy¹⁶, (3) jej późniejsza utrata z mocą wsteczną w stosunku do chwili zawarcia umowy powoduje wadliwość tej ostatniej. Zajmuję stanowisko, że wadliwość umowy o zbycie spadku przyjmuje postać nieważności; zawarcie umowy o zbycie spadku przez podmiot niemający wymaganych przez normy prawne cech oznacza bowiem naruszenie nakazu postępowania zgodnie z regułami wyznaczonymi treścią normy kompetencyjnej¹⁷. [s. 177-186]

Wskazuję kategorie podmiotów, którym powyższa kwalifikacja może być przypisana i omawiam przesłanki jej uzyskania i utraty. Umowa o zbycie spadku może być zgodnie z prawem zawarta po stronie zbywcy przez: (1) spadkobiercę, który przyjął spadek i nie zawarł uprzednio umowy o zbycie spadku o skutku rozporządzającym w postaci przeniesienia spadku; (2) spadkobiercę spadkobiercy, który uzyskał kwalifikację do zawarcia umowy o zbycie spadku w drodze dziedziczenia po spadkobiercy zmarłego, przyjął spadek i nie zawarł umowy o zbycie spadku o skutku rozporządzającym w postaci przeniesienia spadku ani po pierwotnie zmarłym spadkodawcy, ani po spadkodawcy będącym spadkobiercą pierwotnie zmarłego spadkodawcy; (3) następcę prawnego pod tytułem ogólnym osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niebędącej osobą prawną, której ustawa przyznaje zdolność prawną będącej spadkobiercą, który uzyskał kwalifikację do zawarcia umowy o zbycie spadku w drodze następstwa prawnego pod tytułem ogólnym po spadkobiercy zmarłego i nie zawarł umowy o zbycie spadku o skutku rozporządzającym w postaci przeniesienia spadku. [s. 187-205] Wbrew dominującemu w nauce prawa pogładowi, zajmuję stanowisko, że nie ma podstawy prawnej dla przyznania kwalifikacji do zawarcia umowy o zbycie spadku nabywcy spadku w drodze umowy. Decyduje o tym zwłaszcza, choć nie wyłącznie, okoliczność, że zakresem przedmiotowym następstwa prawnego zachodzącego między zbywcą spadku a

¹⁶ Oznacza to w szczególności, że objęcie treścią umowy o zbycie spadku zastrzeżenia co do tego, że ma dotyczyć również udziału w spadku nieprzystługującego zbywcy w chwili jej zawarcia, oznacza jej nieważność nie z uwagi na określone ukształtowanie jej treści, ale z uwagi na brak kwalifikacji zbywcy spadku do jej zawarcia. Za nietrafne należy zatem uznać wyrażane powszechnie w nauce prawa poglądy, w myśl których mocą oświadczeń woli, czy to w postaci zastrzeżenia, że umowa ma dotyczyć udziału w spadku uzyskanego przez zbywcę w przyszłości, czy to w postaci wskazania, że przedmiotem umowy jest cały udział w spadku bez określania jego wielkości, strony umowy o zbycie spadku mogą sprawić, że jej skutki będą dotyczyły udziału nieprzystługującego zbywcy spadku w chwili jej zawarcia.

¹⁷ Nieważność może mieć charakter częściowy w dwóch grupach sytuacji. Po pierwsze, może zachodzić w przypadku, gdy kwalifikacja zbywcy spadku występuje w węższym zakresie aniżeli wskazuje na to umowa o zbycie spadku. Po drugie, może zaistnieć, gdy zbycie spadku stanowi element innej umowy.

nabywcą spadku nie jest objęta możliwość zawarcia umowy o zbycie spadku po stronie zbywcy, co odróżnia pozycję nabywcy spadku od pozycji innych następców prawnych spadkobiercy pod tytułem ogólnym. [s. 206-210]

Zwracam także uwagę, że w razie, gdy spadkodawca zastrzegł, że przedmioty majątkowe nabyte w drodze dziedziczenia przez jednego z małżonków pozostających w ustroju wspólności majątkowej mają wejść w skład majątku wspólnego małżonków, kwalifikacja do zawarcia umowy o zbycie spadku po stronie zbywcy przysługuje małżonkowi będącemu spadkobiercą, co jednakże nie wyklucza konieczności zastosowania przy zawarciu umowy o zbycie spadku uregulowań normujących zarząd majątkiem wspólnym małżonków. [s. 210-213]

Przychyłam się także do zapatrywania, że nabywcą spadku może być, co do zasady, każdy podmiot charakteryzujący się zdolnością prawną. Brak jest na gruncie obowiązujących przepisów ogólnych unormowań wprowadzających w tym zakresie ograniczenia. [s. 214-217]

X. Forma umowy o zbycie spadku

Podjęmę rozważania poświęcone wskazaniu, w jakim wymiarze zasada swobody formy została wyłączona w odniesieniu do umowy o zbycie spadku na mocy normy prawnej, określeniu skutków prawnych niezachowania wymaganej formy szczególnej, wyznaczeniu zakresu elementów treści umowy o zbycie spadku, które winny być objęte formą szczególną oraz ustaleniu, w jaki sposób forma szczególna zastrzeżona dla umowy o zbycie spadku wpływa na formę innych czynności prawnych. W szczególności po raz pierwszy w doktrynie zwracam uwagę, że: (1) wymóg zachowania formy aktu notarialnego dotyczy również umowy rozporządzającej przenoszącej spadek zawieranej w wykonaniu innego zobowiązania niż zobowiązanie do przeniesienia spadku, co wynika z art. 1052 § 3 zdanie drugie k.c. stosowanego w drodze analogii; (2) w razie, gdy zbycie spadku stanowi element treści innej umowy, winna być ona objęta formą aktu notarialnego; z jednej strony w omawianej sytuacji zbycie spadku nie stanowi samodzielnej czynności prawnej mogącej funkcjonować autonomicznie w obrocie, co prowadzi do wniosku, że nie sposób zasadnie twierdzić, że wymóg zachowania formy aktu notarialnego dotyczy jedynie zbycia spadku, a nie innych elementów treści składających się na umowę, z drugiej zaś – oczywiście nietrafna byłaby teza, że regulacja dotycząca formy umowy, której element stanowi zbycie spadku, mogłaby znosić konieczność uczynienia zadość wymogowi dotyczącemu tego ostatniego. [s. 222-236]

Regulację wprowadzającą wymóg zachowania formy aktu notarialnego analizuję

również w kontekście uregulowania wynikającego z art. 19 ust. 6 ustawy o podatku od spadków i darowizn¹⁸, z którego wynika w szczególności, że notariusz może sporządzić akt notarialny obejmujący umowę o zbycie spadku po wydaniu odpowiedniego dokumentu przez naczelnika urzędu skarbowego. Zajmuję stanowisko, że niewydanie lub wadliwe wydanie dokumentu nie wpływa na zachowanie formy aktu notarialnego, a w konsekwencji na ważność umowy o zbycie spadku¹⁹. [s. 236-245]

XI. Skutki prawne związane z umową o zbycie spadku

Za skutki prawne związane z umową o zbycie spadku uznaję skutki wynikające ze złożonych oświadczeń woli, a zatem objęte zamiarem stron umowy o zbycie spadku oraz skutki wynikające z obowiązujących norm prawnych, z zasad współżycia społecznego lub z ustalonych zwyczajów (zob. art. 56 k.c.). W pojęciu tym zawiera się nie tylko modyfikacja pozycji prawnej zwłaszcza stron umowy, ale również możliwość takiej modyfikacji w przyszłości, w razie zajścia odpowiednich zdarzeń prawnych. Zasadą jest, że skutki prawne związane z umową o zbycie spadku powstają z chwilą jej zawarcia i na przyszłość w stosunku do tej chwili, a nie z mocą wsteczną. To ostatnie oznacza, że *de lege lata* nie ma podstawy prawnej do zasadnego formułowania tezy o ogólnej retroaktywności umowy o zbycie spadku, w szczególności zaś do twierdzenia, że umowa o zbycie spadku ma moc wsteczną od chwili otwarcia spadku. Skutki prawne związane z umową o zbycie spadku analizuję przy uwzględnieniu specyfiki modelu, w ramach którego następuje przeniesienie spadku, zastrzegając, że zasadnicze spośród nich wiążą się z umową wywołującą skutek rozporządzający w postaci przeniesienia spadku, a to z uwagi na fakt, że kształtuje ona w pełni stosunek cywilnoprawny zachodzący między zbywcą spadku a nabywcą spadku nawiązany na podstawie umowy o zbycie spadku. [s. 246-249]

¹⁸ Ustawa z dnia 28 lipca 1983 roku o podatku od spadków i darowizn, t.j. Dz.U. z 2019 roku poz. 1813 ze zm.

¹⁹ Znaczenie uregulowania wynikającego z przywołanego przepisu w kontekście umowy o zbycie spadku wykracza poza zagadnienia fiskalne oraz problematykę trybu dokonywania czynności notarialnych i zachowania formy aktu notarialnego. Wskazane w nim dokumenty są zwykle wydawane po podjęciu i udokumentowaniu działań prowadzących do stworzenia zestawienia składników majątkowych nabytych przez dziedziczenie. Powoduje to dwie doniosłe konsekwencje: (1) oznacza, że zbycie spadku jest zwykle odsunięte w czasie względem przyjęcia spadku; (2) uzależnia, w niebagatelnym wymiarze, możliwość zbycia spadku od ustalenia zakresu składników majątkowych wchodzących w skład masy majątkowej stanowiącej przedmiot umowy o zbycie spadku.

1. Umowa o zbycie spadku prowadzi do uzyskania przez nabywcę spadku określonych składników majątkowych. W tym zakresie czynię, po raz pierwszy w nauce prawa²⁰, następujące ustalenia:

a) okoliczność, że zakresem przedmiotowym następstwa prawnego zachodzącego między zbywcą spadku a nabywcą spadku w związku z zawarciem umowy o zbycie spadku jest objęty zespół składników majątkowych stanowiących prawa, obowiązki oraz sytuacje prawne oraz okoliczność, że przedmiotem umowy o zbycie spadku jest zespół składników majątkowych stanowiących określone prawa nakazuje przyjąć, że przedmiot umowy o zbycie spadku nie wyczerpuje wszystkich składników majątkowych, co do których zachodzi następstwo prawne w związku z zawarciem umowy o zbycie spadku;

b) stawiam w związku z tym tezę, że składniki majątkowe inne niż zaliczane do masy majątkowej stanowiącej przedmiot umowy o zbycie spadku przechodzą na nabywcę spadku z mocy prawa na podstawie art. 1053 k.c. Wskazany przepis nie tylko wyznacza zakres przedmiotowy następstwa prawnego zachodzącego między zbywcą spadku a nabywcą spadku i opiera je o konstrukcję sukcesji uniwersalnej, ale również wiąże z umową o zbycie spadku skutek prawny w postaci uzyskania przez nabywcę spadku składników majątkowych innych niż stanowiące przedmiot umowy o zbycie spadku;

c) masa majątkowa uzyskiwana przez nabywcę spadku w związku z zawarciem umowy o zbycie spadku obejmuje więc składniki majątkowe stanowiące przedmiot umowy o zbycie spadku (określone prawa) oraz składniki majątkowe niestanowiące przedmiotu umowy o zbycie spadku, przechodzące na nabywcę spadku z mocy prawa na podstawie art. 1053 k.c. (określone inne prawa oraz obowiązki i sytuacje prawne);

d) nie powoduje to nieakceptowalnej, w kontekście oparcia następstwa prawnego zachodzącego między zbywcą spadku a nabywcą spadku o konstrukcję sukcesji uniwersalnej, niespójności w zakresie zachodzącego następstwa. Zawarcie umowy o zbycie spadku, wywołując skutek w postaci zaistnienia następstwa prawnego co do składników majątkowych będących jej przedmiotem, stanowi jednocześnie zawsze wypełnienie hipotezy normy prawnej, której dyspozycja powoduje skutek w postaci zaistnienia następstwa prawnego względem innych składników majątkowych. Decyduje o tym bezwzględnie obowiązujący charakter art. 1053 k.c., zarówno na poziomie wyznaczenia zdarzenia prawnego aktualizującego wskazane skutki, którym jest zawarcie umowy o zbycie spadku o skutku

²⁰ Co do kwestii wskazanych w lit. a-e.

rozporządzającym w postaci przeniesienia spadku, jak i na poziomie określenia chwili ich zaistnienia, którą stanowi zawarcie wskazanej umowy;

e) podejmuję próbę wskazania ogólnych kryteriów wyznaczających składniki majątkowe niestanowiące przedmiotu umowy o zbyciu spadku, a przechodzące na nabywcę spadku z mocy prawa na podstawie art. 1053 k.c. Jako punkt wyjścia przyjmuję, że stanowi je określony związek ze składnikami majątkowymi nabytymi przez spadkobiercę w drodze dziedziczenia, który został wskazany przez odwołanie się w art. 1053 k.c. do praw i obowiązków spadkobiercy. Dalej formułuję zapatrywanie, że oznacza to, że omawiane uregulowanie znajduje zastosowanie do: (1) składników majątkowych, które spadkobierca uzyskał w drodze dziedziczenia i które przysługują zbywcy spadku w związku z dziedziczeniem w chwili zawarcia umowy o zbyciu spadku - to one kształtują zawsze w pierwotny, a niejednokrotnie i w zasadniczy sposób, pozycję prawną spadkobiercy; (2) składników majątkowych innych niż stanowiące elementy spadku odnoszących się do składników majątkowych uzyskanych przez dziedziczenie oraz wpływających na ich realizację, istnienie i stan, służących ich ochronie, decydujących o ich statusie - za takim ujęciem przemawia wykładnia art. 1053 k.c. tak językowa (ustawodawca przewiduje wstąpienie nabywcy spadku w prawa i obowiązki spadkobiercy, a nie w prawa i obowiązki wchodzące w skład spadku), jak i funkcjonalna (pozycja spadkobiercy na poziomie przysługujących mu praw, obciążających go obowiązków oraz sytuacji prawnych, w których uczestniczy, jest kształtowana nie tylko przez uzyskanie określonych składników majątkowych wchodzących w skład spadku; kreują ją także składniki majątkowe powstałe bezpośrednio w jego sferze prawnej w związku z byciem spadkobiercą; skoro zaś pozycja nabywcy spadku ma być w zakresie uzyskiwanych składników majątkowych zbliżona do pozycji zbywcy spadku jako spadkobiercy, to należy przyjąć, że dotyczy także i tej grupy składników majątkowych, o ile w chwili zawarcia umowy o zbyciu spadku znajdują się w sferze prawnej zbywcy spadku); [s. 250-258]

f) charakteryzuję poszczególne kategorie składników majątkowych uzyskiwanych przez nabywcę spadku na podstawie art. 1053 k.c. zarówno w wymiarze ogólnym, jak i szczegółowym. [odpowiednio s. 258-264 oraz 264-290]. W ramach zagadnień ogólnych uwagę poświęcam zwłaszcza obowiązkowi. W tym zakresie po raz pierwszy w piśmiennictwie prawniczym stawiam i szeroko uzasadniam tezę o fundamentalnym wręcz znaczeniu, że wskutek zastosowania normy prawnej objętej art. 1053 k.c. nabywca spadku staje się dłużnikiem co do długów spadkowych i jako taki ponosi odpowiedzialność za długi

spadkowe, co pozostaje bez wpływu na okoliczność, że dłużnikiem pozostaje i odpowiedzialność za długi ponosi zbywca spadku. [s. 258-263]

2. Z umową o zbycie spadku wiążą się także inne skutki prawne:

- a) omawiam przypadki, w których umowa o zbycie spadku powoduje wygaśnięcie określonych składników majątkowych lub stosunków cywilnoprawnych; [s. 290-292]
- b) charakteryzuję odpowiedzialność nabywcy spadku względem zbywcy spadku za to, że wierzyciele nie będą żądali od zbywcy spadku spełnienia świadczeń na zaspokojenie długów spadkowych; [s. 292-295]
- c) po raz pierwszy w polskim piśmiennictwie prawniczym dostrzegam i kompleksowo omawiam problem możliwości żądania zwrotu świadczenia spełnionego na zaspokojenie długu spadkowego przez zbywcę spadku lub nabywcę spadku oraz możliwości żądania zwrotu wartości świadczenia spełnionego w związku z realizacją roszczeń z tytułu rozliczeń między współspadkobiercami lub zapisobiercami windykacyjnymi przez zbywcę spadku lub nabywcę spadku w stosunkach między zbywcą spadku a nabywcą spadku. W obu wskazanych sytuacjach postuluję i uzasadniam konieczność analogicznego zastosowania uregulowania wynikającego z art. 1055 § 2 k.c.; [s. 295-300]
- d) zamieszczam pełną charakterystykę roszczeń, o których mowa w art. 1054 k.c. w kontekście skutków związanych z umową o zbycie spadku, opisując w szczególności przesłanki ich powstania oraz treść, czyniąc to w wymiarze wykraczającym poza ustalenia poczynione dotychczas w nauce prawa; [s. 301-323]
- e) omawiam problematykę odpowiedzialności za wady; [s. 323-330]
- f) charakteryzuję przejście korzyści i ciężarów związanych z przedmiotami należącymi do spadku oraz niebezpieczeństwo ich przypadkowej utraty lub uszkodzenia. [s. 331-332]

Omawiając problematykę skutków prawnych związanych z umową o zbycie spadku konsekwentnie akcentuję jej specyfikę zachodzącą w razie, gdy umowa nie dotyczy spadku w całości, ale udziału w spadku.

XII. Ocena obowiązujących uregulowań i postulaty *de lege ferenda*

Oceny obowiązującego uregulowania odnoszącego się do umowy o zbycie dokonuję na poziomie: (1) stopnia realizacji funkcji przypisywanych zbyciu spadku; (2) ujęcia zbycia spadku jako zespołu umów o określonych cechach; (3) konkretnych rozwiązań prawnych.

(1) Zajmuję stanowisko, że *de lege lata* funkcje przypisywane umowie o zbycie spadku mogą być realizowane w sposób ograniczony. O niepełnej realizacji funkcji

polegającej na korekcie w stosunkach prawnych związanych z dziedziczeniem przesądzają doniosłe różnice, jakie mogą zaistnieć między pozycją prawną spadkobiercy wynikającą z dojścia do dziedziczenia a pozycją prawną nabywcy spadku wynikającą z zawarcia umowy o zbycie spadku w odniesieniu do możliwego składu masy majątkowej uzyskiwanej przez nabywcę spadku w związku z zawarciem umowy o zbycie spadku. Funkcja likwidacji wielopodmiotowości masy majątkowej jest realizowana w sposób zasadniczo prawidłowy. W istocie wykluczona jest natomiast realizacja funkcji uzyskania przez nabywcę spadku masy majątkowej bez konieczności ustalania zakresu i stanu jej składników. Mimo, że wymóg taki nie wynika z materialnoprawnych przepisów dotyczących zbycia spadku, to jednak wprowadzają go, w szerokim wymiarze, uregulowania o innym charakterze. [s. 333-336]

(2) Zastrzeżenia, w wymiarze konstrukcyjnym i celowościowym, budzi wtłoczenie zbycia spadku w reżim prawny dotyczący umów, których przedmiotem jest, co do zasady, jeden składnik majątkowy stanowiący prawo i które opierają następstwo prawne zachodzące między stronami o konstrukcję sukcesji syngularnej. [s. 336-338]

(3) Ocena szczegółowych rozwiązań prawnych prowadzi do zróżnicowanych wniosków. Należy wszakże zastrzec, że na ich tle relatywnie często ujawnia się potrzeba dokonywania wykładni norm prawnych wykraczającej poza wykładnię językową oraz stosowanie odpowiednich norm prawnych w drodze analogii. [s. 338-344]

W szczególności powyższe, jak również objęcie zakresem przedmiotowym następstwa prawnego zachodzącego między zbywcą spadku a nabywcą spadku obowiązków, w tym długów spadkowych, sprawia, że z perspektywy uczestników obrotu w celu dokonania transferu określonych składników majątkowych uzyskanych w związku z dziedziczeniem w sferę prawną innego podmiotu zwykle bardziej pożądaną jest dokonanie czynności zmierzającej (szeregu czynności zmierzających) do obrotu poszczególnymi składnikami majątkowymi, aniżeli zawarcie umowy o zbycie spadku. [s. 344-345]

Poczynione ustalenia nie decydują wszakże o konieczności postulowania wyłączenia z obowiązującego porządku prawnego zbycia spadku. Za zasadnością istnienia instytucji prawnej umożliwiającej realizację funkcji korekty w stosunkach prawnych kształtowanych przez dziedziczenie przemawia zasada autonomii woli podmiotów prawa cywilnego, która winna umożliwiać w szczególności przeniesienie (określonego wymiaru) pozycji wynikającej z dziedziczenia na rzecz wybranego podmiotu w drodze czynności prawnej. Za zasadnością istnienia instytucji prawnej umożliwiającej realizację funkcji likwidacji wielopodmiotowości określonej masy majątkowej przemawia potrzeba racjonalnego i pełnego wykorzystania jej składników. Za zasadnością istnienia instytucji prawnej umożliwiającej realizację funkcji

uzyskania określonej masy majątkowej bez konieczności ustalania zakresu i stanu jej składników przemawia potrzeba przyspieszenia, czy wręcz umożliwienia obrotu tymi składnikami. *De lege lata* nie sposób zaś wskazać innych niż umowa o zbyciu spadku instrumentów prawnych umożliwiających efektywne wypełnienie wskazanych funkcji.

Potrzeba istnienia instytucji zbycia spadku w polskim prawie spadkowym oraz przedstawione niedostatki obowiązującego uregulowania jej dotyczącego decydują o sformułowaniu przeze mnie postulatów *de lege ferenda*. Zajmuję stanowisko, że celowa jest całościowa i głęboka rewizja omawianej instytucji, a nie jedynie modyfikacja obarczonych usterkami konkretnych unormowań przy zachowaniu dotychczasowego ujęcia i mechanizmów regulacji umowy o zbyciu spadku. Wynika to z: (1) faktu, że usunięcie szeregu szczegółowych braków obowiązującej regulacji prawnej dotyczącej umowy o zbyciu spadku może nastąpić, jak starałem się wykazać w pracy, w drodze wykładni norm prawnych wykraczającej poza wykładnię językową oraz wobec zastosowania odpowiednich norm prawnych w drodze analogii; (2) okoliczności, że – wobec cech uregulowania dotyczącego umowy o zbyciu spadku, a także kształtu innych unormowań, nie tylko z zakresu prawa spadkowego – interwencja ustawodawcy w tym wymiarze nie mogłaby prowadzić do zasadniczej zmiany w zakresie stopnia realizacji przez instytucję zbycia spadku wskazanych wyżej funkcji.

W konsekwencji postuluję, proponując również brzmienie konkretnych przepisów, uregulowanie wprowadzające instytucję prawną umożliwiającą konsekwentny i szybki transfer pozycji spadkobiercy na rzecz innego podmiotu w drodze czynności prawnej. Taka instytucja prawna, *prima facie* zdająca się być obcą konstrukcjom polskiego prawa spadkowego, byłaby tylko pozornie nie do pogodzenia z jego unormowaniami. W istocie opierałaby się na funkcjonujących *de lege lata* mechanizmach. W myśl obowiązujących przepisów po otwarciu spadku jest przecież możliwe zaistnienie szeregu zdarzeń prawnych, w tym dokonanie czynności prawnych, modyfikujących krąg spadkobierców z chwilą otwarcia spadku. Oznacza to, że czynność prawna prowadząca do przeniesienia pozycji spadkobiercy z jednego podmiotu na inny nie wiązałaby się z wprowadzeniem rozwiązań konstrukcyjnie nieznanymi prawu polskiemu. Jednocześnie, przy odpowiednim ujęciu szczegółowej regulacji, pozwalałaby na pełną i konsekwentną realizację funkcji przypisywanych zbyciu spadku, stanowiąc rzeczywistą, a nie pozorną, alternatywę dla zbywania poszczególnych składników majątkowych w drodze czynności opartych o konstrukcję następstwa prawnego pod tytułem szczególnym. [s. 345-352]

XIII. Podsumowanie

Przygotowana przez mnie monografia naukowa obejmuje pierwsze w polskiej literaturze prawniczej systematyczne i pogłębione rozważania obejmujące kompleksową prezentację ogólnego, materialnoprawnego uregulowania dotyczącego umowy o zbycie spadku, jego ocenę oraz sformułowanie postulatów zmian.

Realizacja założonego celu badawczego, jak starałem się wykazać, wymagała nie tylko ponownego, niejednokrotnie fundamentalnie odmiennego od dotychczas prezentowanego, spojrzenia na zagadnienia rozważane już w nauce prawa oraz dostrzeżenia i rozstrzygnięcia wielu doniosłych kwestii dotąd nieomówionych, ale i całościowego ujęcia zbycia spadku jako instytucji prawnej. To ostatnie nakazało podjąć nową refleksję zwłaszcza na poziomie zakresu i konstrukcji zachodzącej w związku ze zbyciem spadku sukcesji, modeli przeniesienia spadku, kwalifikacji podmiotowej wymaganej do zbycia spadku, zasadności i konsekwencji wyróżnienia przedmiotu umowy o zbycie spadku oraz określenia przesłanek i postaci wadliwości umowy o zbycie spadku, co umożliwiło spójne omówienie i ocenę uregulowań normujących problematykę dopuszczalności zawarcia umowy o zbycie spadku, a także jej treści, stron, formy i skutków prawnych z nią związanych.

Wierząc, że ustalenia poczynione w pracy na poziomie przedstawienia obowiązującego uregulowania przyczynią się do ograniczenia rozbieżności w formułowanych na jego tle poglądach, można mieć nadzieję, że w konsekwencji: (1) wpłyną na zakres praktycznego zastosowania omawianej instytucji, której nie sposób odmawiać potencjalnie doniosłej roli w kształtowaniu stosunków, nie tylko prawnych, związanych z dziedziczeniem, (2) z uwagi na ścisły związek zbycia spadku z innymi instytucjami prawnosпадkowymi, ułatwią wykładnię i stosowanie norm prawnych ich dotyczących.

Ocena omawianej instytucji oraz sformułowanie postulatów zmian w obowiązujących przepisach miały na celu nie tylko, co oczywiste, wskazanie niedostatków obowiązującej regulacji i ewentualne przyczynienie się do ich usunięcia, ale i, w szerszym wymiarze, zwrócenie uwagi na potrzebę otwartego spojrzenia na obowiązujące prawo spadkowe, którego znakomite w wielu wymiarach ujęcie nie wyklucza, nie tylko w odniesieniu do zbycia spadku, ale i szeregu innych instytucji prawnych, wprowadzenia daleko idących, nowatorskich zmian na poziomie konstrukcyjnym umożliwiających skuteczną realizację określonych funkcji i ochronę określonych wartości.

E. Informacja o wykazywaniu się istotną aktywnością naukową realizowaną w więcej niż jednej uczelni lub instytucji naukowej

I. Wprowadzenie

Efektom prowadzonej przeze mnie aktywności naukowej – poza opisaną wyżej monografią stanowiącą znaczny wkład w rozwój dyscypliny nauki prawne – są publikacje, w tym monografie, referaty wygłoszone na konferencjach, opracowania przygotowane w ramach prac zespołu problemowego do spraw prawa spadkowego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego działającej przy Ministrze Sprawiedliwości RP. Niezależnie od powyższego, aktywność naukową realizuję także przez inne, scharakteryzowane dalej, działania.

We wskazanych wymiarach podejmuję zagadnienia z zakresu w istocie wszystkich tradycyjnie wyróżnianych działów prawa cywilnego, w tym zwłaszcza prawa spadkowego, prawa rzeczowego, prawa rodzinnego, prawa zobowiązań, jak również zagadnienia z zakresu prawa handlowego oraz prawa o notariacie, niejednokrotnie w kontekście regulacji proceduralnych oraz międzynarodowych, w tym kolizyjnoprawnych.

Moja aktywność naukowa dotyczy zwykle kwestii nieopracowanych w sposób wyczerpujący w nauce prawa, w tym w szczególności będących konsekwencją nowego ukształtowania określonych instytucji prawnych na skutek wprowadzania zmian w obowiązujących przepisach. Staram się podejmować tematykę o doniosłym znaczeniu nie tylko w wymiarze teoretycznym, ale i praktycznym, zaś omawiając określone instytucje prawne nie poprzestawać na dążeniu do rozwiązania konkretnych problemów, ale i czynić ustalenia o bardziej ogólnym znaczeniu.

II. Aktywność naukowa, której efektem są publikacje, referaty wygłoszone na konferencjach i inne opracowania

1. Zagadnienia z zakresu prawa spadkowego

Najistotniejszą część mojej aktywności naukowej w omawianym wymiarze poświęciłem prawu spadkowemu. Mój dorobek naukowy w tym zakresie odnosi się do wszystkich podstawowych instytucji prawnych tworzących ten dział prawa cywilnego.

1.1. Szereg opracowań dotyczy problematyki wspólności majątku spadkowego i działu spadku.

Przygotowałem pierwsze w polskiej literaturze prawniczej monograficzne opracowanie instytucji umowy o dział spadku. Dokonałem w nim ogólnej charakterystyki: (1) stosunku wspólności majątku spadkowego oraz działu spadku, który na gruncie prawa polskiego jest, jak wykazałem, aktem o charakterze translatywnym, co oznacza, że skutkiem jego dokonania jest w szczególności uzyskanie określonych praw majątkowych wchodzących w skład majątku spadkowego przez poszczególnych spadkobierców z chwilą dokonania działu spadku i ze skutkiem od tej chwili; (2) umownego i sądowego trybu działu spadku; (3) relacji zachodzących między działem spadku a zniesieniem współwłasności i podziałem majątku objętego uprzednio wspólnością majątkową małżeńską; (4) problemu kolejności dokonywania działu spadku po kilku spadkodawcach. Nadto, przedstawiłem kompleksowo obowiązujące materialnoprawne uregulowanie umowy o dział spadku, formułując w szczególności, niejednokrotnie po raz pierwszy w doktrynie, następujące podstawowe tezy: (1) umowa o dział spadku to czynność prawna mająca za przedmiot prawa majątkowe wchodzące w skład majątku spadkowego, a nie udziały w tych prawach, i polegająca na przyznaniu tych praw przynajmniej niektórym spośród stron umowy, co powoduje ustanie wspólności majątku spadkowego; umożliwia to kategorię odgraniczenia umowy o dział spadku od innych czynności prawnych; (2) zaistnienie dysproporcji między wartością udziału w majątku spadkowym przysługującego danemu podmiotowi i wartością korzyści uzyskiwanych przez ten podmiot w wyniku zawarcia umowy o dział spadku jest dopuszczalne i nie wpływa na ważność umowy o dział spadku, ani nie oznacza jej kwalifikacji jako innej czynności prawnej; takie zapatrywanie zostało także kategorię wyrażone w późniejszej judykaturze²¹; (3) umowa o dział spadku jest czynnością rozporządzającą stanowiącą przeniesienie prawa lub praw podmiotowych niewymagającą i, co do zasady, niewykonującą żadnego stosunku zobowiązaniowego, a zatem taką, do której nie mają zastosowania uregulowania wprowadzające regułę podwójnego skutku umów zobowiązujących do przeniesienia określonych praw podmiotowych, regułę kauzalności materialnej (przyczynowości) oraz regułę kauzalności formalnej; (4) dopuszczalne jest powzięcie zobowiązania do zawarcia umowy o dział spadku w ramach umowy przedwstępnej; (5) przedmiotem umowy o dział spadku są prawa podmiotowe stanowiące elementy majątku spadkowego, którego skład, w razie zaistnienia określonych zdarzeń prawnych, może nie

²¹ Zob. postanowienie SN z dnia 7 lutego 2014 roku, III CSK 74/13, Legalis numer 993256.

pokrywać się z aktywami spadku; (6) umowa o częściowy dział spadku nie może prowadzić do ustania stosunku wspólności majątku spadkowego co do niektórych spośród jego uczestników, przy jej utrzymaniu względem innych, co oznacza, że niedopuszczalne jest zawarcie tzw. umowy o częściowy dział spadku co do osób; (7) niezawarcie umowy o dział spadku przez wszystkich spadkobierców (ewentualnie inne podmioty w ich miejsce) powoduje zawsze nieważność umowy, co w szczególności oznacza, że niedopuszczalne jest posłużenie się konstrukcją działu spadku dla częściowej likwidacji współuprawnienia względem składników majątku spadkowego przez dokonanie czynności z udziałem jedynie niektórych spadkobierców, 8) minimalną konieczną treść umowy o dział spadku stanowi likwidacja współuprawnienia względem choćby jednego prawa podmiotowego wchodzącego w skład majątku spadkowego; 9) umowa o dział spadku jest samodzielną materialnoprawną podstawą nabycia będących jej przedmiotem praw podmiotowych. Przedstawiłem również ocenę obowiązującego uregulowania oraz postulaty jego zmian, wraz ze sformułowaniem propozycji konkretnych przepisów²².

W ramach prac zespołu problemowego do spraw prawa spadkowego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego działającej przy Ministrze Sprawiedliwości RP przygotowałem obszerne opracowanie obejmujące projekt przepisów dotyczących wspólności majątku spadkowego i działu spadku mających wejść w skład nowego kodeksu cywilnego wraz z szerokim uzasadnieniem obejmującym przedstawienie aktualnej regulacji, jej ocenę oraz charakterystykę projektowanych przepisów²³.

Problematykę relacji między działem spadku a zniesieniem współwłasności i podziałem majątku objętego uprzednio wspólnością majątkową małżeńską podjąłem nie tylko w powołanej wyżej monografii, ale także w innych opracowaniach. Stoję w tym zakresie na stanowisku, że dokonanie działu spadku jest, co do zasady, wyłącznie dopuszczalne i konieczne wówczas, gdy źródłem powstania współuprawnienia jest dziedziczenie²⁴.

Kompleksowo omówiłem problematykę ubezskutechnienia rozporządzenia udziałem w prawie majątkowym należącym do majątku spadkowego dokonanego bez zgody pozostałych spadkobierców należąca do najbardziej kontrowersyjnych zagadnień z zakresu wspólności majątku spadkowego i działu spadku. Przedstawiłem w tym zakresie obowiązującą regulację

²² Zob. *Umowa o dział spadku*, Warszawa 2008, *passim* [dalej jako: *Umowa o dział spadku*]; monografia stanowi zmienioną wersję rozprawy doktorskiej.

²³ Zob. *Wspólność majątku spadkowego i dział spadku. Projekt przepisów nowego kodeksu cywilnego wraz z uzasadnieniem*, 2009 [dalej jako: *Wspólność*].

²⁴ Zob. *Dział spadku a zniesienie współwłasności. Głosa do postanowienia Sądu Najwyższego z 30 września 2009 r. (V CSK 63/09)*, *Przegląd Sądowy* 2012, nr 11-12 [dalej jako: *Dział spadku a zniesienie współwłasności*]; referat *Dział spadku a podział majątku wspólnego małżonków* wygłoszony na konferencji „Podział majątku wspólnego małżonków – droga sądowa czy notarialna?” [dalej jako: referat *Dział spadku*].

oraz sformułowałem postulat wyłączenia z obowiązującego porządku prawnego uregulowania umożliwiającego ubezskutecznienie rozporządzenia²⁵.

W szerokim wymiarze omówiłem zagadnienie wpływu testatora na kształt działu spadku zarówno na gruncie regulacji obowiązującej, jak i mogącej być postulowaną w prawie polskim, w tym w kontekście innych instytucji prawnych, zwłaszcza zapisu i polecenia, także na tle specyficznych uregulowań przyjętych w tym zakresie w prawie francuskim²⁶.

1.2. Podjąłem aktywność naukową w odniesieniu do problematyki dziedziczenia ustawowego. Niedługo po nowelizacji Kodeksu cywilnego ustawą z dnia 2 kwietnia 2009 roku o zmianie ustawy – Kodeks cywilny²⁷, rozszerzającą krąg potencjalnych spadkobierców ustawowych, przedstawiłem w sposób kompleksowy zagadnienie dziedziczenia ustawowego dzieci małżonka spadkodawcy, których żadne z rodziców nie dożyło otwarcia spadku. Zaakcentowałem w szczególności pojawiające się na tle tego uregulowania zagrożenia w postaci dojścia do dziedziczenia podmiotów, co do których trudno twierdzić, że pozostawały w więzi bliskości ze spadkodawcą oraz podjąłem polemikę z powszechnie przyjmowanym w nauce prawa poglądem, że w ramach omawianego uregulowania do dziedziczenia dochodzą wyłącznie pasierbowie spadkodawcy²⁸.

Po wprowadzeniu do obowiązującego porządku prawnego, na mocy ustawy z dnia 24 lipca 2015 roku o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego, ustawy – Prawo o notariacie oraz niektórych innych ustaw²⁹, dopuszczalności sporządzenia przez notariusza aktu poświadczenia dziedziczenia co do dziedziczenia ustawowego gminy lub Skarbu Państwa przygotowałem wyczerpujące omówienie wskazanej problematyki wraz z jej oceną oraz sformułowałem konkretne postulaty zmian legislacyjnych zmierzających do usunięcia jej mankamentów związanych zwłaszcza z uregulowaniem wezwania spadkobierców przez ogłoszenie³⁰.

²⁵ Zob. *Rozporządzenie przez spadkobiercę udziałem w przedmiocie należącym do spadku de lege ferenda* [w:] *Państwo demokratyczne, prawne i socjalne. Studia prawne. Tom 3. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Zbigniewowi Antoniemu Maciągowi*, red. M. Grzybowski, Kraków 2014.

²⁶ Zob. *Dział spadku w testamencie w prawie francuskim*, Palestra 2004, nr 11-12; *Z problematyki tzw. testamentu działowego w polskim prawie spadkowym*, Przegląd Sądowy 2005, nr 4 [dalej jako: *Z problematyki*].

²⁷ Dz. U. nr 79 poz. 662.

²⁸ Zob. *Dzieci małżonka spadkodawcy, których żadne z rodziców nie dożyło chwili otwarcia spadku jako spadkobiercy ustawowi* [w:] *Rozprawy z prawa cywilnego, własności intelektualnej i prawa prywatnego międzynarodowego. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Bogusławowi Gawlikowi*, red. J. Pisuliński, P. Tereszkiwicz, F. Zoll, Warszawa 2012.

²⁹ Dz.U. poz. 1137.

³⁰ Zob. *Poświadczenie przez notariusza dziedziczenia ustawowego gminy lub Skarbu Państwa* [w:] *Experientia docet. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Elżbiecie Traple*, red. P. Kostański, P. Podrecki, T. Targosz, Warszawa 2017 [dalej jako: *Poświadczenie przez notariusza dziedziczenia*].

1.3. W swych pracach naukowych wielokrotnie podejmowałem problematykę rozrządzeń testamentowych.

Kilkukrotnie postulowałem wprowadzenie do porządku prawnego instytucji testamentu wspólnego małżonków oraz przygotowałem, w tym w ramach prac zespołu problemowego do spraw prawa spadkowego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego działającej przy Ministrze Sprawiedliwości RP, szereg projektów regulacji, która mogłaby być przyjęta we wskazanym zakresie³¹. Problematyką tą zajmowałem się także w aspekcie międzynarodowym, omawiając, po raz pierwszy w polskiej literaturze prawniczej, pojęcie testamentu wspólnego, relację pojęć testamentu wspólnego i umów dotyczących spadku oraz problematykę materialnej i formalnej ważności testamentu wspólnego na tle przepisów rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 650/2012 w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń, przyjmowania i wykonywania dokumentów urzędowych dotyczących dziedziczenia oraz w sprawie ustanowienia europejskiego poświadczenia spadkowego^{32, 33}.

Zajmowałem się również problematyką zapisu windykacyjnego. W tym zakresie postulowałem wprowadzenie zapisu windykacyjnego do polskiego porządku prawnego już w 2005 roku³⁴, przygotowałem wystąpienie charakteryzujące tę instytucję w ogólnym wymiarze jeszcze przed wejściem w życie przepisów ją wprowadzających³⁵, zaś niezwłocznie potem ogłosiłem pracę dotyczącą kontrowersyjnego i doniosłego praktycznie zagadnienia dopuszczalności uczynienia przedmiotem zapisu windykacyjnego prawa majątkowego (udziału w prawie majątkowym) wchodzącego w chwili sporządzenia testamentu obejmującego zapis windykacyjny w skład majątku objętego wspólnością majątkową małżeńską, formułując i szeroko uzasadniając pogląd, że brak jest po temu przeszkód jurydycznych³⁶. Do problematyki zapisu windykacyjnego wróciłem omawiając relację między zapisem windykacyjnym a stosunkiem spółki cywilnej stawiając w szczególności tezę, że

³¹ Zob. *Testament wspólny. Projekt przepisów nowego kodeksu*, 2012; *Odwołanie i wadliwość testamentu wspólnego. Projekt przepisów nowego kodeksu cywilnego*, 2012; *Testament wspólny de lege ferenda [w:] 50 lat kodeksu cywilnego. Perspektywy rekodyfikacji*, red. P. Stec, M. Załucki, Warszawa 2015; referat *Testament wspólny de lege ferenda* wygłoszony na konferencji „50 lat Kodeksu Cywilnego. Sens i nonsens rekodyfikacji”.

³² Dz. Urz. UE L 201 z dnia 27 lipca 2012 roku [dalej jako: rozporządzenie spadkowe].

³³ Zob. komentarz do art. 3 ust. V [w:] *Unijne rozporządzenie spadkowe Nr 650/2012. Komentarz*, red. M. Załucki, wyd. 1 Warszawa 2015, wyd. 2 Warszawa 2018 [dalej jako: *Unijne rozporządzenie spadkowe*].

³⁴ Zob. *Z problematyki*.

³⁵ Zob. referat *Zapis windykacyjny w polskim prawie spadkowym* wygłoszony na XI Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Państwo, Gospodarka, Społeczeństwo”.

³⁶ Zob. *Udział w prawie majątkowym wchodzącym w skład majątku objętego wspólnością majątkową małżeńską jako przedmiot zapisu windykacyjnego*, Rejent 2012, nr 7-8 [dalej jako: *Udział w prawie majątkowym*].

ogół praw i obowiązków wspólnika wynikający z uczestnictwa w spółce cywilnej nie może być przedmiotem niewadliwego zapisu windykacyjnego, jak również, że niedopuszczalne jest takie ukształtowanie umowy spółki cywilnej, by prowadziła do wstąpienia zapisobiercy windykacyjnego w stosunek spółki cywilnej w miejsce będącego wspólnikiem spadkodawcy³⁷.

1.4. Wieloaspektowo omawiałem problematykę odpowiedzialności za długi spadkowe.

Zwracałem uwagę na mankamenty ukształtowania odpowiedzialności za długi spadkowe spadkobierców po działle spadku generujące ryzyko pokrzywdzenia wierzycieli spadku przez nieproporcjonalne w stosunku do wartości udziałów w spadku rozdzielanie korzyści uzyskanych w ramach działu spadku, przy odpowiedzialności spadkobierców za długi spadkowe podzielnie w stosunku do wielkości udziałów, w których doszło do dziedziczenia³⁸. Kilukrotnie zajmowałem się problematyką odpowiedzialności za długi spadkowe w związku z nowelizacją Kodeksu cywilnego i Kodeksu postępowania cywilnego oraz Prawa o notariacie dokonaną ustawą z dnia 20 marca 2015 roku o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw³⁹, wprowadzającą w szczególności przypisanie niezłożeniu oświadczenia o przyjęciu lub o odrzuceniu spadku skutków przyjęcia spadku z dobrodziejstwem inwentarza. W tym zakresie przygotowałem dwa opracowania przedstawiające w różnym kontekście instytucję wykazu inwentarza, wygłosiłem referat dotyczący tej problematyki oraz, w ramach prac zespołu problemowego do spraw prawa spadkowego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego działającej przy Ministrze Sprawiedliwości RP poświęconych wskazanej nowelizacji, przygotowałem opinie o projekcie ustawy nowelizującej przywołane wyżej akty prawne⁴⁰.

Podjąłem również, po raz pierwszy w nauce prawa w szerszym ujęciu, problematykę określenia masy majątkowej, z której może dochodzić zaspokojenia wierzyciel spadku w

³⁷ Zob. *Zapis windykacyjny a stosunek spółki cywilnej. Przedmiot zapisu i dopuszczalność uzyskania przez zapisobiercę statusu wspólnika*, Rejent 2020, nr 3 [dalej jako: *Zapis windykacyjny a stosunek spółki cywilnej*].

³⁸ Zob. *Odpowiedzialność spadkobierców za długi spadkowe po działle spadku. Uwagi de lege ferenda*, Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały 2007; referat *Odpowiedzialność spadkobierców za długi spadkowe po działle spadku. Uwagi de lege ferenda* wygłoszony na VII Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Państwo, Gospodarka. Społeczeństwo”.

³⁹ Dz. U. poz. 539.

⁴⁰ Zob. *Uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks cywilny, ustawy Kodeks postępowania cywilnego i ustawy Prawo o notariacie*, 2013 roku; *Wykaz inwentarza - nowa instytucja polskiego prawa spadkowego* [w:] *Stabilność prawa w kontekście wartości, instytucji i funkcjonowania systemu prawnego*, red. T. Biernat, Kraków 2016; *Złożenie wykazu inwentarza przed notariuszem* [w:] *Egzekucja z majątku spadkowego. Ograniczona i nieograniczona odpowiedzialność za długi spadkowe*, red. M. Załucki, Warszawa 2016; referat *Wykaz inwentarza – nowa instytucja polskiego prawa spadkowego* wygłoszony na XV Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Państwo, Gospodarka. Społeczeństwo”.

razie, gdy spadkobierca pozostaje w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej rozważając sytuację, w której składniki majątkowe nabyte przez dziedziczenie wchodzi w skład majątku osobistego spadkobiercy i sytuację, w której wskazane składniki wchodzi w skład majątku wspólnego małżonków, odrębnie w okresie przed przyjęciem spadku i po przyjęciu spadku, zajmując stanowisko, że w określonych sytuacjach wchodzi w grę odpowiedzialność nie tylko majątkiem osobistym spadkobiercy i pewnymi elementami majątku wspólnego małżonków, ale i tym ostatnim⁴¹.

1.5. Aktywność naukową z zakresu prawa spadkowego poświęciłem również instytucji zachowku.

Omówiłem budzący kontrowersje dogmatyczne i doniosły praktycznie problem określenia początku biegu terminu przedawnienia roszczeń z tytułu zachowku, dokonując oceny obowiązującego uregulowania i postulując wprowadzenie zmiany polegającej na wskazaniu jako chwili rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia chwili dowiedzenia się przez uprawnionego o ogłoszeniu testamentu jako alternatywnej względem ogłoszenia testamentu oraz wprowadzeniu uregulowania określającego *expressis verbis* rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia w braku testamentu⁴².

Badalem niebędący przedmiotem pogłębionej analizy w nauce prawa problem uznania za uprawnionego do zachowku dalszego zstępnego spadkodawcy, jeśli – w razie dziedziczenia testamentowego – zstępny spadkodawcy złożył oświadczenie o odrzuceniu spadku z ustawy, dzielając zapatrywanie sformułowanie w orzecznictwie, że podmiot taki nie może być kwalifikowany jako uprawniony do zachowku⁴³.

1.6. Zajmowałem się problematyką stwierdzania praw do spadku, także w aspekcie międzynarodowym na tle rozporządzenia spadkowego.

Jestem autorem przywołanej wyżej pracy dotyczącej sporządzenia przez notariusza aktu poświadczenia dziedziczenia co do dziedziczenia ustawowego gminy lub Skarbu Państwa⁴⁴.

Uczestniczyłem w pracach zespołu problemowego do spraw prawa spadkowego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego działającej przy Ministrze Sprawiedliwości RP

⁴¹ Zob. *Odpowiedzialność za długi spadkowe spadkobiercy pozostającego w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej*, Rejent 2017, nr 9 [dalej jako: *Odpowiedzialność za długi spadkowe*]; referat *Odpowiedzialność za długi spadkowe spadkobiercy pozostającego w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej* wygłoszony na konferencji „Odpowiedzialność za długi spadkowe” [dalej jako: referat *Odpowiedzialność za długi spadkowe*].

⁴² Zob. *Początek biegu przedawnienia roszczeń z tytułu zachowku*, Państwo i Społeczeństwo 2007, nr 1.

⁴³ Zob. *Głosa do uchwały Sądu Najwyższego z 23.10.2019 r., III CZP 23/19*, Państwo i Prawo, przewidywana publikacja 2021.

⁴⁴ Zob. *Poświadczenie przez notariusza dziedziczenia*.

poświęconych nowelizacji zwłaszcza Kodeksu postępowania cywilnego i Prawa o notariacie, dotyczących wprowadzenia zmian w zakresie sporządzania przez notariuszy aktów poświadczenia dziedziczenia i przygotowałem opinie o projekcie ustawy nowelizującej przywołane wyżej akty prawne⁴⁵.

Podjąłem również, po raz pierwszy w polskiej doktrynie, pogłębione rozważania dotyczące podmiotowej strony sprostowania, uchylenia, zmiany lub zawieszenia skutków europejskiego poświadczenia spadkowego zajmując stanowisko, że pojęcie organu wydającego, którym posługuje się prawodawca unijny na gruncie rozporządzenia spadkowego obejmuje organ, który w danej sytuacji uprzednio wydał europejskie poświadczenie spadkowe, co w świetle uregulowań prawa polskiego oznacza, że w razie gdy europejskie poświadczenie spadkowe zostało wydane przez sąd spadku, wówczas jego sprostowanie, zmiana, uchylenie lub zawieszenie jego skutków może być skutecznie dokonane przez sąd spadku, zaś w razie gdy europejskie poświadczenie spadkowe zostało wydane przez notariusza, wówczas jego sprostowanie, zmiana, uchylenie lub zawieszenie jego skutków może być skutecznie dokonane, co do zasady, przez tego notariusza, który wydał europejskie poświadczenie spadkowe⁴⁶.

1.7. Zajmowałem się również zagadnieniami prawnosпадkowymi w aspekcie proceduralnym, w tym w kontekście międzynarodowym, zwłaszcza w związku z uregulowaniami rozporządzenia spadkowego.

Poza przywołanym wyżej omówieniem podmiotowej strony sprostowania, uchylenia, zmiany lub zawieszenia skutków europejskiego poświadczenia spadkowego⁴⁷, po raz pierwszy w polskiej literaturze prawniczej przedstawiłem pojęcie państwa członkowskiego pochodzenia i wydania, pojęcie dokumentu urzędowego, określone aspekty problematyki stwierdzenia wykonalności orzeczeń, dokumentów urzędowych i ugód sądowych oraz zagadnienie legalizacji dokumentów zagranicznych na tle rozporządzenia spadkowego, ale w kontekście norm prawa wewnętrznego państw członkowskich, ze szczególnym akcentem na prawo polskie⁴⁸.

⁴⁵ Zob. *Uwagi do projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego i ustawy Prawo o notariacie*, 2014 [dalej jako: *Uwagi do projektu ustawy*, 2014].

⁴⁶ Zob. *Organ wydający jako organ właściwy do dokonania sprostowania, uchylenia, zmiany lub zawieszenia skutków europejskiego poświadczenia spadkowego*, *Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały* 2015, nr 2 dalej jako: *Organ wydający*].

⁴⁷ Zob. *Organ wydający*.

⁴⁸ Zob. komentarz do art. 3 ust. VI i IX, komentarz do art. 43, 58-61, 74 [w:] *Unijne rozporządzenie spadkowe*.

Jako jeden z pierwszych w polskiej literaturze prawniczej podjąłem problematykę rejestru testamentów w aspekcie międzynarodowym⁴⁹.

1.8. Przedstawiłem przekrojowo, w ujęciu monograficznym, obowiązujące na gruncie prawa polskiego instytucje prawnośpadekowe w kontekście ochrony interesów osób bliskich spadkodawcy omawiając w tym świetle problematykę dziedziczenia ustawowego, swobody testowania, zachowku, ustawowego zapisu naddziałowego oraz uprawnienia do korzystania z mieszkania i urządzenia domowego, przedstawiając ocenę zaprezentowanych rozwiązań oraz postulaty zmian⁵⁰.

2. Zagadnienia z zakresu prawa rzeczowego

Moja aktywność naukowa z zakresu prawa rzeczowego dotyczy zwłaszcza problematyki nabycia własności (w tym przeniesienia własności, zasiedzenia, zniesienia współwłasności), ograniczonych praw rzeczowych oraz odrębnej własności lokali.

2.1. Przygotowałem zdecydowanie najobszerniejszy spośród dostępnych w chwili publikacji mającej miejsce w 2017 roku, komentarz dotyczący konstrukcyjnych zagadnień ogólnej problematyki przeniesienia własności, obejmujący omówienie uregulowań wprowadzających regułę podwójnego skutku umów zobowiązujących do przeniesienia własności rzeczy oznaczonych co do tożsamości, możliwość przeniesienia własności przez przeniesienie posiadania, regułę kauzalności materialnej (przyczynowości) umów rozporządzających przenoszących własność, zakaz przenoszenia własności nieruchomości pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu, problematykę formy zastrzeżonej dla umów związanych z przeniesieniem własności nieruchomości oraz regułę kauzalności formalnej umów rozporządzających przenoszących własność nieruchomości. Zagadnienia te przedstawiłem zwłaszcza na poziomie prawa materialnego, jednakże z odwołaniem do zagadnień kolizyjnoprawnych. Podjąłem je również w kontekście przeniesienia innych niż prawo własności praw podmiotowych⁵¹.

⁴⁹ Zob. *Konwencja Rady Europy o utworzeniu systemu rejestracji testamentów*, Jurysta 2003, nr 7-8; publikacja obejmuje tłumaczenie tekstu konwencji wraz z wprowadzeniem.

⁵⁰ Zob. *Ochrona osób bliskich spadkodawcy w prawie spadkowym*, Toruń 2002, *passim*.

⁵¹ Zob. komentarz do art. 155-158 [w:] *Kodeks cywilny. Komentarz. Własność i inne prawa rzeczowe. Ustawa o księgach wieczystych i hipotece (art. 2-22, 65-111')*. Ustawa o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów, tom II, red. K. Osajda, Warszawa 2017, s. 117-177 [dalej jako: *Komentarz. Własność i inne prawa rzeczowe*].

Omówiłem specyfikę wniesienia nieruchomości do majątku objętego istniejącą wspólnością łączną wspólników spółki cywilnej przez dotychczasowego lub nowo przystępującego wspólnika stawiając tezę, że zdarzeniem prawnym tworzącym w tym zakresie zobowiązanie nie może być uchwała wspólników, ale umowa zmieniająca umowę spółki oraz formułując zapatrywanie, że wniesienie nieruchomości tytułem wkładu może być kwalifikowane jako rozporządzenie niestanowiące przeniesienia własności⁵².

Przedstawiłem podstawowe problemy wynikające z dokonanej ustawą z dnia 14 kwietnia 2016 roku o wstrzymaniu sprzedaży nieruchomości Zasobu Własności Rolnej Skarbu Państwa oraz o zmianie niektórych ustaw⁵³ nowelizacji Kodeksu cywilnego ograniczającej dopuszczalność nabycia w drodze zasiedzenia nieruchomości rolnych⁵⁴.

Jak już wspomniano, kilkakrotnie i w różnych aspektach podejmowałem problematykę zniesienia współwłasności, zwłaszcza w kontekście działu spadku i podziału majątku objętego uprzednio wspólnością majątkową małżeńską, broniąc stanowiska, że miejsce dla likwidacji współuprawnienia w drodze zniesienia współwłasności pojawia się jedynie wówczas, gdy zdarzeniem prawnym prowadzącym do jego powstania nie jest ani dziedziczenie, ani ustanie wspólności majątkowej małżeńskiej, oraz uznając, że w świetle obowiązujących uregulowań umowa o zniesienie współwłasności winna być kwalifikowana jako czynność rozporządzająca stanowiąca przeniesienie własności niewymagająca i, co do zasady, niewykonywająca żadnego stosunku zobowiązaniowego, a zatem taka, do której nie mają zastosowania uregulowania wprowadzające regułę podwójnego skutku umów zobowiązujących do przeniesienia własności, regułę kauzalności materialnej (przyczynowości) oraz regułę kauzalności formalnej⁵⁵.

2.2. Zajmowałem się również problematyką ograniczonych praw rzeczowych, w tym zwłaszcza takimi jej aspektami, które wiążą się z dopuszczalnością ich niewadliwego ustanawiania. W tym zakresie: zająłem stanowisko, że wygaśnięcie służebności gruntowej w drodze konfuzji oraz niedopuszczalność ustanowienia służebności gruntowej w kontekście uregulowania przewidującego wygaśnięcie ograniczonych praw rzeczowych w drodze konfuzji może zachodzić jedynie w razie pełnej tożsamości podmiotowej na poziomie

⁵² Zob. *Głosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2016 roku, III CSK 415/15*, *Krakowski Przegląd Notarialny* 2017, nr 4 [dalej jako: *Głosa do postanowienia z 15.11.2016*].

⁵³ Dz.U. poz. 585.

⁵⁴ Zob. *Nabywanie nieruchomości rolnych w drodze zasiedzenia. Wybrane zagadnienia konstrukcyjne*, *Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały* 2018, nr 1; referat *Nabywanie nieruchomości rolnej w drodze zasiedzenia – zagadnienia konstrukcyjne* wygłoszony na XVI Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Państwo, Gospodarka. Społeczeństwo”.

⁵⁵ Zob. *Umowa o dział spadku*, s. 49-51, 55-81; *Dział spadku a zniesienie współwłasności*; referat *Dział spadku*.

własności nieruchomości władnącej i nieruchomości obciążonej⁵⁶; broniłem poglądu, że nie ma przeszkód jurydycznych dla ustanowienia prawa użytkowania obciążającego spółdzielcze własnościowe prawo do lokalu⁵⁷; sformułowałem zapatrywanie, że umowa o ustanowieniu hipoteki (w istocie zaś szerzej, umowa o ustanowieniu ograniczonego prawa rzeczowego) może być bądź to czynnością rozporządzającą zawieraną w braku jakiegokolwiek stosunku zobowiązaniowego, bądź to (wyjątkowo) czynnością rozporządzającą zawieraną w wykonaniu stosunku zobowiązaniowego, w którym to przypadku może mieć do niej zastosowanie reguła kauzalności materialnej (przyczynowości)⁵⁸.

2.3. Podejmując zagadnienia z zakresu odrębnej własności lokali: opracowałem kompleksowe omówienie jednostronnej czynności prawnej prowadzącej do ustanowienia odrębnej własności lokalu w aspekcie materialnoprawnym, acz z odwołaniem do zagadnień kolizyjnoprawnych⁵⁹; podjąłem polemikę z dominującym w nauce prawa poglądem, w myśl którego *de lege lata* dopuszczalne jest zawarcie przed założeniem księgi wieczystej dla lokalu niewadliwej umowy wywołującej skutek w postaci przeniesienia jego własności bez konieczności dokonywania jakiegokolwiek czynności prawnej po założeniu księgi wieczystej⁶⁰; dokonałem charakterystyki mającego fundamentalne znaczenie praktyczne oraz budzącego poważne wątpliwości teoretyczne uregulowania dotyczącego umowy o podział nieruchomości do korzystania odnoszącej się do nieruchomości wspólnej w rozumieniu przepisów normujących odrębną własność lokali⁶¹; omówiłem węzłowe zagadnienia modyfikacji sposobu zarządu nieruchomością wspólną w drodze uchwały właścicieli lokali broniąc stanowiska, że jest to możliwe niezależnie od liczby lokali znajdujących się w budynku posadowionym (budynkach posadowionych) na nieruchomości wspólnej, że uchwała winna być podjęta większością głosów liczoną według wielkości udziałów w nieruchomości

⁵⁶ Zob. *Głosa do postanowienia z dnia 20 października 2015 r. (IV CK 65/05)*, Przegląd Sądowy 2008, nr 10.

⁵⁷ Zob. *Obciążenie użytkowaniem spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu*, Monitor Prawniczy 2014, nr 17.

⁵⁸ Zob. *Kauzalność materialna umowy o ustanowieniu hipoteki. Głosa do postanowienia Sądu Najwyższego z dnia 8 grudnia 2017 roku, III CSK 273/16*, Studia Prawnicze. Rozprawy i Materiały 2020, nr 1.

⁵⁹ Zob. komentarz do art. 10 ustawy o własności lokali [w:] *Prawo spółdzielcze i mieszkaniowe. Komentarz, tom VIB*, red. K. Osajda, Warszawa 2018.

⁶⁰ Zob. *Zawarcie umowy mającej wywoływać skutek w postaci przeniesienia własności lokalu przed założeniem dla niego księgi wieczystej. Krytyczny głos w dyskusji [w:] Własność lokali. Teraźniejszość i perspektywy*, red. A. Kaźmierczyk, E. Badura, Warszawa 2020.

⁶¹ Zob. *Umowa określająca sposób korzystania przez współwłaścicieli z nieruchomości wspólnej*, Monitor Prawniczy 2008, nr 11.

wspólnej oraz, że na mocy uchwały nie mogą zostać zmienione ustawowe reguły zarządu nieruchomością wspólną⁶².

3. Zagadnienia z zakresu prawa rodzinnego

Moja aktywność naukowa z zakresu prawa rodzinnego odnosi się do problematyki stosunków majątkowych małżeńskich, w tym zagadnień pozostających na styku prawa rodzinnego i prawa spadkowego, dotyczącej surogacji w majątku osobistym małżonka pozostającego w ustroju wspólności majątkowej, podziału majątku objętego uprzednio wspólnością majątkową, zarządu majątkiem wspólnym, określenia przedmiotu zapisu windykacyjnego na tle istnienia majątku wspólnego oraz odpowiedzialności za długi spadkowe małżonka pozostającego w ustroju wspólności majątkowej.

3.1. W szerokim wymiarze podjąłem skomplikowane jurydycznie i doniosłe praktycznie, zwłaszcza wobec powszechności ustroju wspólności majątkowej, zagadnienie zakresu zastosowania zasady surogacji w majątku osobistym małżonka pozostającego w ustroju wspólności majątkowej. W pierwszym rzędzie, wbrew dominującemu stanowisku doktryny, broniłem zapatrywania, że uregulowanie wprowadzające zasadę surogacji w majątku osobistym małżonka jest objęte przepisem o charakterze bezwzględnie obowiązującym, co oznacza w szczególności, że jego zastosowanie nie może być wyłączone mocą oświadczeń woli złożonych w ramach dokonywanej czynności prawnej⁶³. Zająłem również stanowisko, że w razie, gdy nabycie składnika majątkowego następuje częściowo za środki pochodzące z majątku wspólnego, a częściowo za środki pochodzące z majątku osobistego, nabywany składnik majątkowy wchodzi proporcjonalnie, co do zasady w udziałach, w skład obu wskazanych mas majątkowych⁶⁴. Warto zaznaczyć, że takie stanowisko pojawiło się w późniejszym orzecznictwie Sądu Najwyższego⁶⁵. Wskazałem również, że składniki majątkowe nabyte przez małżonka pozostającego w ustroju wspólności majątkowej w drodze działu spadku wchodzi w skład jego majątku osobistego niezależnie od tego czy, a jeśli tak, to ze środków z którego majątku doszło do uiszczenia spłaty lub dopłaty, o ile tylko w myśl

⁶² Zob. *Określenie sposobu zarządu nieruchomością wspólną w uchwale właścicieli lokali. Wybrane zagadnienia konstrukcyjne*, Krakowski Przegląd Notarialny, tekst przyjęty do druku w numerze 1 z 2021 roku.

⁶³ Zob. *Dopuszczalność wyłączenia zastosowania zasady surogacji w majątku osobistym małżonka przy dokonywaniu czynności prawnej [w:] Rozprawy cywilistyczne. Księga pamiątkowa dedykowana Profesorowi Edwardowi Drozdowi*, red. M. Pecyna, J. Pisuliński, M. Podrecka, Warszawa 2013.

⁶⁴ Zob. *Głosa do postanowienia SN z 10.04.2013 r. IV CSK 521/12*, Państwo i Prawo 2016, z. 2.

⁶⁵ Zob. uchwała SN z dnia 19 października 2018 roku, III CZP 45/18, Legalis numer 1832510.

zastrzeżenia spadkodawcy składniki uzyskane przez małżonka w drodze dziedziczenia nie weszły w skład majątku wspólnego⁶⁶.

3.2. Kilukrotnie zajmowałem się problematyką podziału majątku objętego uprzednio wspólnością majątkową małżeńską. Jak już sygnalizowano, jestem autorem i zwolennikiem poglądu, że likwidacja współuprawnienia, w razie gdy zdarzeniem prawnym prowadzącym do jego powstania jest ustanie wspólności majątkowej, następuje przez podział majątku objętego uprzednio wspólnością majątkową⁶⁷. Nadto, wbrew pogładowi wyrażonemu w judykaturze, zająłem stanowisko, że nieważna jest umowa o podział majątku objętego wspólnością majątkową zawarta w czasie trwania wspólności nawet wówczas, gdy po zawarciu umowy został wprowadzony ustrój rozdzielności majątkowej na mocy orzeczenia sądu z mocą wsteczną od chwili poprzedzającej zawarcie umowy⁶⁸.

3.3. Po raz pierwszy w nauce prawa podjąłem w sposób systematyczny problematykę zastosowania zasad zarządu majątkiem wspólnym małżonków do zawarcia umowy o dział spadku przez małżonka pozostającego w ustroju wspólności majątkowej w razie poczynienia przez spadkodawcę zastrzeżenia, że uzyskane przez małżonka w drodze dziedziczenia składniki majątkowe mają wejść w skład majątku objętego wspólnością majątkową, zajmując stanowisko, że w takim przypadku stroną umowy o dział spadku winien być małżonek będący spadkobiercą, co wszakże nie wyklucza konieczności zastosowania uregulowań normujących zarząd majątkiem wspólnym⁶⁹.

3.4. Jak już wskazano, w będącej przedmiotem żywej dyskusji w nauce prawa po wprowadzeniu instytucji zapisu windykacyjnego, doniosłej z perspektywy praktycznej, kwestii dopuszczalności uczynienia przedmiotem niewadliwego zapisu windykacyjnego prawa majątkowego (udziału w prawie majątkowym) wchodzącego w chwilę sporządzenia testamentu obejmującego zapis windykacyjny w skład majątku objętego wspólnością majątkową małżeńską, zająłem stanowisko, że brak jest po temu przeszkód prawnych⁷⁰. Podjąłem również problematykę określenia masy majątkowej, z której może dochodzić

⁶⁶ Zob. *Umowa o dział spadku*, s. 214-219.

⁶⁷ Zob. *Umowa o dział spadku*, s. 49-54; referat *Dział spadku*.

⁶⁸ Zob. *Głosa do uchwały Sądu Najwyższego - Izba Cywilna z dnia 23 lutego 2018 r., III CZP 103/17*, Orzecznictwo Sądów Polskich 2018, z. 12.

⁶⁹ Zob. *Umowa o dział spadku*, s. 114-122.

⁷⁰ Zob. *Udział w prawie majątkowym*.

zaspokojenia wierzyciel spadku w razie, gdy spadkobierca pozostaje w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej⁷¹.

4. Zagadnienia z zakresu prawa zobowiązań

Moja aktywność naukowa odnosząca się do prawa zobowiązań, niezależnie od omówionego wyżej, fundamentalnego zagadnienia związków między przeniesieniem własności i innych praw podmiotowych i stosunkiem zobowiązaniowym, w wykonaniu którego to następuje⁷², dotyczy instytucji prawa pierwokupu, szeregu zagadnień związanych ze stosunkiem spółki cywilnej, w tym ostatnim zakresie także na pograniczu uregulowań z zakresu prawa rzeczowego, prawa spadkowego i prawa o notariacie, oraz uregulowania dotyczącego *timesharingu*, także w kontekście międzynarodowym.

4.1. Podejmując szczegółową problematykę realizacji ustawowych przesłanek powstania na rzecz gminy prawa pierwokupu na podstawie art. 109 ustawy o gospodarce nieruchomościami⁷³, a zwłaszcza przesłanki uprzedniego nabycia nieruchomości przez sprzedawcę od Skarbu Państwa albo jednostek samorządu terytorialnego lub ich związków, wskazałem, w tym kontekście po raz pierwszy w nauce prawa, na zasadnicze konstrukcyjne różnice zachodzące między umownym a ustawowym prawem pierwokupu polegające na tym, że ustalenie istnienia ustawowego prawa pierwokupu jest zredukowane do zbadania wypełnienia prawnych przesłanek jego powstania w chwili zawarcia umowy sprzedaży, zaś ustalenie istnienia umownego prawa pierwokupu jest uzależnione od zbadania jego skutecznego ustanowienia w drodze umowy i niewygaśnięcia do chwili zawarcia umowy sprzedaży⁷⁴.

Niezwłocznie po wspomnianej wyżej nowelizacji Kodeksu cywilnego modyfikującej szczególne zasady obrotu nieruchomościami rolnymi z 2016 roku przedstawiłem ich wpływ na uregulowanie normujące ustawowe prawo pierwokupu współwłaściciela nieruchomości rolnej, stawiając tezę, że wówczas, gdy przedmiotem sprzedaży jest udział w prawie

⁷¹ Zob. *Odpowiedzialność za długi spadkowe*; referat *Odpowiedzialność za długi spadkowe*.

⁷² Zob. komentarz do art. 155-158 [w:] *Komentarz. Własność i inne prawa rzeczowe*.

⁷³ Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 roku o gospodarce nieruchomościami, t.j. Dz.U. z 2020 roku poz. 1990 ze zm.

⁷⁴ Zob. *Ustawowe prawo pierwokupu gminy*, Monitor Prawniczy 2012, nr 21.

własności nieruchomości rolnej w rozumieniu przepisów ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego prawo pierwokupu na rzecz współwłaściciela nieruchomości rolnej nie powstaje⁷⁵.

4.2. Jak wskazano wyżej, problematyką stosunku spółki cywilnej zajmowałem się w kontekście instytucji zapisu windykacyjnego⁷⁶ oraz wniesienia nieruchomości do majątku objętego istniejącą wspólnością łączną wspólników spółki cywilnej przez dotychczasowego lub nowo przystępującego wspólnika⁷⁷.

Omówiłem również specyfikę stosunku spółki cywilnej, w ramach którego notariusze prowadzą kancelarię, w szczególności określając zakres przyznanej stronom swobody w kształtowaniu treści umowy spółki oraz wskazując na odstępstwa od ogólnych reguł odpowiedzialności cywilnoprawnej podmiotów, które łączy stosunek spółki polegające na wyłączeniu odpowiedzialności za dokonaną czynność notarialną innych wspólników niż notariusz dokonujący czynności notarialnej⁷⁸.

4.3. Scharakteryzowałem instytucję *timesharingu* na tle uregulowań prawa polskiego w kontekście międzynarodowym, ze szczególnym zaakcentowaniem wymiaru ochrony konsumenta, wyczerpująco omawiając i oceniając implementację dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady nr 94/47/WE w sprawie ochrony nabywców w odniesieniu do niektórych aspektów umów odnoszących się do nabywania praw do korzystania z nieruchomości w oznaczonym czasie^{79, 80}.

5. Zagadnienia z zakresu prawa handlowego

Moja aktywność naukowa z zakresu prawa handlowego dotyczy głównie, choć nie wyłącznie, zagadnień z zakresu prawa spółek.

5.1. Podejmując budzącą wątpliwości w nauce prawa i będącą przedmiotem rozbieżnych rozstrzygnięć w praktyce niezwykle doniosłą problematykę określenia zdarzenia prawnego

⁷⁵ Zob. *Ustawowe prawo pierwokupu współwłaściciela nieruchomości rolnej w świetle ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego*, Krakowski Przegląd Notarialny 2016, nr 3.

⁷⁶ Zob. *Zapis windykacyjny a stosunek spółki cywilnej*.

⁷⁷ Zob. *Głosa do postanowienia z 15.11.2016*.

⁷⁸ Zob. komentarz do art. 4 ust. IV [w:] *Ustrój notariatu. Komentarz do art. 1-78d Prawa o notariacie*, red. A. Rataj, A.J. Szereda, Warszawa 2019 [dalej jako: *Ustrój notariatu. Komentarz*].

⁷⁹ Dz. Urz. UE L 280 z dnia 29 października 1994 roku.

⁸⁰ Zob. *Timesharing [w] Europejskie prawo konsumenckie a prawo polskie*, red. E. Nowińska, P. Cybula, Kraków 2005.

prowadzącego do zmiany umowy spółki jawnej, partnerskiej i komandytowej, zająłem stanowisko, że zasadą jest, że może nim być jedynie umowa zmieniająca uprzednio zawartą umowę spółki, a nie uchwała wspólników. W razie, gdy stronami umowy zmieniającej są spółka kapitałowa i członek jej zarządu, mają zastosowanie szczególne zasady reprezentacji spółki kapitałowej, gwarantujące ochronę jej interesów⁸¹.

Przedstawiłem kompleksowo ogólną problematykę dotyczącą ustanowienia wspólnego pełnomocnika współuprawnionych z udziału lub udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością, w tym w kontekście samodzielnego wykonywania praw przez współuprawnionych, konstrukcji przedstawicielstwa, udzielenia pełnomocnictwa, również dalszego, oraz osoby pełnomocnika⁸².

Omówiłem także specyfikę spółki partnerskiej, w ramach której notariusze prowadzą kancelarię zwłaszcza w zakresie kompetencji wspólników do kształtowania umowy spółki oraz wyjątków od ogólnych reguł odpowiedzialności cywilnoprawnej polegających na wyłączeniu odpowiedzialności za dokonaną czynność notarialną innych partnerów niż notariusz dokonujący czynności notarialnej i spółki partnerskiej⁸³.

Niezwłocznie po wprowadzeniu do obowiązującego porządku prawnego, na mocy przepisów ustawy z dnia 26 stycznia 2018 roku o zmianie ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz niektórych innych ustaw⁸⁴, instytucji Centralnego Repozytorium Elektronicznych Wypisów Aktów Notarialnych oraz nałożeniu na notariuszy obowiązku sporządzania i składania w repozytorium elektronicznych wypisów i wyciągów aktów notarialnych w razie dokumentowania przez nich czynności z zakresu prawa spółek, przedstawiłem analizę wskazanych uregulowań⁸⁵.

5.2. Poczyniłem ustalenia co do wpływu śmierci przedsiębiorcy na istnienie stosunku prokury na tle przepisów obowiązujących oraz projektowanych przez Komisję Kodyfikacyjną Prawa

⁸¹ Zob. *Tryb dokonania zmiany postanowień umowy spółki jawnej, partnerskiej i komandytowej*, Krakowski Przegląd Notarialny 2018, nr 1; *Zmiana umowy spółki komandytowej, której wspólnikami są spółka z o.o. i członek jej zarządu - glosa do uchwały Sądu Najwyższego z 7.09.2018 r., III CZP 42/18*, Glosa. Prawo Gospodarcze w Orzeczeniach i Komentarzach 2019, nr 3.

⁸² Zob. *Ustanowienie wspólnego pełnomocnika współuprawnionych z udziału lub udziałów w spółce z ograniczoną odpowiedzialnością do wykonywania praw w spółce [w:] Sto lat polskiego prawa handlowego. Księga jubileuszowa dedykowana Profesorowi Andrzejowi Kidybie*, red. M. Dumkiewicz, K. Kopaczyńska-Pieczniak, J. Szczotka, Warszawa 2020.

⁸³ Zob. komentarz do art. 4 ust. IV [w:] *Ustrój notariatu. Komentarz*.

⁸⁴ Dz.U. poz. 398.

⁸⁵ Zob. referat *Umieszczenie przez notariusza elektronicznego wypisu aktu notarialnego w Centralnym Repozytorium Elektronicznych Wypisów Aktów Notarialnych* wygłoszony na XVIII Międzynarodowej Konferencji Naukowej „Państwo, Gospodarka. Społeczeństwo” [dalej jako: referat *Umieszczenie przez notariusza*].

Cywilnego działającą przy Ministrze Sprawiedliwości RP, postulując wyłączenie uregulowania, w myśl którego śmierć przedsiębiorcy nie powoduje wygaśnięcia prokury⁸⁶.

6. Zagadnienia z zakresu prawa o notariacie

Wielokrotnie zajmowałem się zagadnieniami z zakresu prawa o notariacie. Poza wskazanymi wyżej opracowaniami dotyczącymi kwestii pozostających na styku prawa cywilnego materialnego i uregulowań proceduralnych oraz unormowań dotyczących dokonywania czynności notarialnych, moja aktywność naukowa w tym zakresie polegała na podejmowaniu zagadnień o charakterze ustrojowym i organizacyjnym, oraz dotyczących zasad dokonywania poszczególnych czynności notarialnych.

6.1. Omówiłem status notariusza jako podmiotu powołanego do dokonywania czynności notarialnych, pojęcie czynności notarialnej, w tym relację między czynnością notarialną a czynnością prawną, pojęcie formy notarialnej oraz ogólne zasady dokonywania czynności notarialnych, w tym ostatnim zakresie zajmując w szczególności stanowisko, zgodnie z którym źródłem powołania notariusza do dokonania czynności notarialnej są obowiązujące normy prawne, a nie stosunek zobowiązaniowy łączący notariusza i uczestników czynności notarialnej wynikający czy to z umowy o dokonanie czynności notarialnej zawartej przez wskazane podmioty, czy to z innych źródeł⁸⁷.

Przedstawiłem uregulowania dotyczące prowadzenia przez notariusza kancelarii, w tym w zakresie wymogów organizacyjnych i zatrudniania pracowników, oraz formy organizacyjne, w ramach których może być prowadzona kancelaria notarialna⁸⁸.

6.2. Omawiając problematykę formy umowy zobowiązującej do przeniesienia własności nieruchomości i formy umowy przenoszącej własność nieruchomości przedstawiłem w ogólnym wymiarze znaczenie czynności notarialnej polegającej na sporządzeniu aktu notarialnego dla realizacji określonych interesów i ochrony określonych wartości⁸⁹.

Charakteryzując zasady dokonania czynności notarialnej stanowiącej poświadczenie własnoręczności podpisu na dokumencie sformułowałem, wbrew rozpowszechnionej praktyce

⁸⁶ Zob. *Śmierć przedsiębiorcy a wygaśnięcie prokury* [w:] *Wokół rekodyfikacji prawa cywilnego. Prace jubileuszowe*, red. P. Stec, M. Załucki, Kraków 2015.

⁸⁷ Zob. komentarz do art. 1 [w] *Ustrój notariatu. Komentarz*.

⁸⁸ Zob. komentarz do art. 4 [w] *Ustrój notariatu. Komentarz*.

⁸⁹ Zob. komentarz do art. 158 [w:] *Komentarz. Własność i inne prawa rzeczowe*.

i stanowisku judykatury, i szeroko uzasadniłem ogólne zapatrywanie, że notariusz ma obowiązek ustalenia treści dokumentu oraz stwierdzenia, że ewentualna czynność prawna objęta dokumentem jest zgodna z prawem⁹⁰.

Podjmując problematykę poświadczenia przez notariusza zgodności z oryginałem odpisu, wyciągu lub kopii dokumentu sporządzonego w języku obcym zaprezentowałem również ogólną charakterystykę czynności notarialnej polegającej na poświadczeniu zgodności z oryginałem odpisu, wyciągu lub kopii dokumentu, w tym zaproponowałem definicje powołanych wskazanych pojęć oraz przedstawiłem zasady dokonania wskazanej czynności notarialnej⁹¹.

Jak już zaznaczono, kilkakrotnie prowadziłem rozważania dotyczące różnych aspektów czynności notarialnych związanych ze sporządzeniem aktu poświadczenia dziedziczenia lub europejskiego poświadczenia spadkowego⁹² oraz przedstawiłem uregulowanie dotyczące czynności notarialnej polegającej na złożeniu elektronicznego wypisu lub wyciągu aktu notarialnego w Centralnym Repozytorium Elektronicznych Wypisów Aktów Notarialnych⁹³.

III. Pozostała aktywność naukowa

W latach 2008-2015 realizowałem aktywność naukową jako członek zespołu problemowego do spraw prawa spadkowego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego działającej przy Ministrze Sprawiedliwości RP. Poza sporządzeniem omówionych wyżej opracowań, uczestniczyłem w wykonywaniu stałych zadań zespołu polegających z jednej strony na pracy nad projektem prawa spadkowego mającego wejść w skład nowego kodeksu cywilnego, z drugiej zaś, na przygotowywaniu i opiniowaniu projektów bieżących nowelizacji przepisów z zakresu prawa spadkowego. Zadania te wykonywane były zarówno podczas cyklicznych posiedzeń zespołu odbywanych w Warszawie oraz w siedzibie i przy wsparciu organizacyjnym i merytorycznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach i jego pracowników, jak również przez bezpośredni kontakt między członkami zespołu, i dotyczyły prac nad wszystkimi instytucjami z zakresu prawa spadkowego.

⁹⁰ Zob. *Głosa do uchwały z 19 XI 2010, III CZP 82/10*, Państwo i Prawo 2012, z. 7.

⁹¹ Zob. *Poświadczenie przez notariusza zgodności z oryginałem odpisu, wyciągu lub kopii dokumentu sporządzonego w języku obcym*, Rejent 2002, nr 10.

⁹² Zob. *Poświadczenie przez notariusza dziedziczenia; Organ wydający; Uwagi do projektu ustawy, 2014*.

⁹³ Zob. referat *Umieszczenie przez notariusza*.

Od 2019 roku realizuję aktywność naukową także jako członek Rady Naukowej Polskiego Instytutu Notarialnego będącego jednostką organizacyjną fundacji pod nazwą GLOSSATORES – Fundacja na rzecz Państwa Prawa, którego celem jest w szczególności tworzenie pomostu między nauką i praktyką w zakresie dotyczącym notariatu, który to cel jest realizowany między innymi przez inicjowanie i prowadzenie prac badawczych dotyczących praktyki notarialnej na płaszczyźnie nauk prawnych oraz rozpowszechnianie wyników działalności przez publikacje oraz transfer wiedzy.

Do aktywności naukowej zaliczam uczestnictwo w Komitecie organizacyjnym konferencji „50 lat Kodeksu Cywilnego. Sens i nonsens rekodyfikacji”, która odbyła się w dniach 15-16 kwietnia 2014 roku w Krakowie, w roli sekretarza konferencji, a to z uwagi na realizowane przeze mnie zadania merytoryczne związane z przyjmowaniem i kwalifikowaniem do odpowiednich sekcji wystąpień z zakresu wszystkich działów materialnego prawa cywilnego. Konferencja organizowana była przez Krakowską Akademię im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego i Uniwersytet Opolski.

Przejawem podejmowanej przeze mnie aktywności naukowej jest również recenzowanie publikacji naukowych wykonywane dla czasopism naukowych, sporządzanie ocen wniosków o finansowanie projektów badawczych składanych do Narodowego Centrum Nauki oraz uczestnictwo w Radzie Programowej kwartalnika „Krakowski Przegląd Notarialny”.

Nadto, w dniu 24 kwietnia 2019 roku uchwałą Rady Wydziału Prawa, Administracji i Stosunków Międzynarodowych Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego zostałem powołany na promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim mgr. Krzysztofa Kowalskiego przygotowującego rozprawę doktorską pt. *Europejskie poświadczenie spadkowe*, pod kierunkiem prof. dr. hab. Mariusza Załuckiego, którą to funkcję nadal pełnię.

IV. Uczelnie i instytucje naukowe, w których realizowałem i realizuję aktywność naukową

Przystawioną wyżej aktywność naukową realizowałem i realizuję, odpowiednio w okresie studiów doktoranckich i w okresie zatrudnienia, w ogólnym wymiarze na Uniwersytecie Jagiellońskim oraz w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego (uprzednio Krakowskiej Szkole Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego), jak również, w okresie

członkostwa w zespole problemowym do spraw prawa spadkowego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Spadkowego działającej przy Ministrze Sprawiedliwości RP, w tejże komisji, a także w Polskim Instytucie Notarialnym.

Nadto, określone wymiary mojej aktywności naukowej realizowane były w szczególności we współpracy z Uniwersytetem Opolskim⁹⁴, Uniwersytetem Śląskim w Katowicach⁹⁵, a także na Uniwersytecie Jagiellońskim⁹⁶ i Uniwersytecie Łódzkim⁹⁷.

F. Informacja o osiągnięciach dydaktycznych, organizacyjnych oraz popularyzujących naukę

Moje osiągnięcia dydaktyczne, organizacyjne i popularyzujące naukę obejmują zwłaszcza prowadzoną w ramach zajęć dla studentów, uczestników studiów podyplomowych, aplikantów notarialnych, zastępców notarialnych, notariuszy, radców prawnych i pośredników w obrocie nieruchomościami działalność dydaktyczną i szkoleniową, a także publikacje materiałów o walorach dydaktycznych oraz działalność organizacyjną.

1. W latach 2002-2005 prowadziłem ćwiczenia z zakresu części ogólnej prawa cywilnego i prawa zobowiązań dla studentów studiów prawniczych na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego.

W latach 2003-2006 prowadziłem ćwiczenia z zakresu prawa administracyjnego, prawa ustrojowego i praw człowieka dla studentów studiów I stopnia na kierunku turystyka i rekreacja w Wyższej Szkole Turystyki i Ekologii w Suchej Beskidzkiej.

W latach 2009-2010 prowadziłem wykłady i warsztaty z zakresu części ogólnej prawa cywilnego, prawa rzeczowego, prawa zobowiązań i prawa o notariacie dla uczestników studiów podyplomowych z zakresu obrotu nieruchomościami w Krakowskiej Szkole Biznesu Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie.

⁹⁴ W zakresie organizacji konferencji „50 lat Kodeksu Cywilnego. Sens i nonsens rekodyfikacji”.

⁹⁵ W zakresie prac zespołu problemowego do spraw prawa spadkowego Komisji Kodyfikacyjnej Prawa Cywilnego działającej przy Ministrze Sprawiedliwości RP.

⁹⁶ Poza wskazaną wyżej aktywnością naukową w okresie studiów doktoranckich i jej efektami, także w zakresie uczestnictwa na zaproszenie organizatorów w konferencji „Odpowiedzialność za długi spadkowe” i wygłoszenia referatu *Odpowiedzialność za długi spadkowe spadkobiercy pozostającego w ustroju wspólności majątkowej małżeńskiej*.

⁹⁷ W zakresie uczestnictwa na zaproszenie organizatorów w konferencji „Podział majątku wspólnego małżonków – droga sądowa czy notarialna?” i wygłoszenia referatu *Dział spadku a podział majątku wspólnego małżonków*.

Od 2005 roku prowadziłem i prowadzę wykłady i ćwiczenia z zakresu części ogólnej prawa cywilnego, prawa rzeczowego, prawa spadkowego, prawa rodzinnego oraz prawa obrotu nieruchomościami dla studentów studiów prawniczych na Wydziale Prawa, Administracji i Stosunków Międzynarodowych (uprzednio Wydziale Prawa i Administracji) Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego (uprzednio Krakowskiej Szkole Wyższej im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego).

Od 2013 roku prowadzę wykłady z zakresu prawa cywilnego dla studentów studiów II stopnia na kierunku zarządzanie na Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego.

Od 2018 roku prowadzę warsztaty z zakresu teoretycznych i praktycznych aspektów wykonywania zawodu notariusza dla studentów studiów prawniczych na Wydziale Prawa, Administracji i Stosunków Międzynarodowych Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego.

W latach 2009-2013 na ówczesnym Wydziale Prawa i Administracji (aktualnie Wydział Prawa, Administracji i Stosunków Międzynarodowych) Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego prowadziłem seminaria magisterskie dla studentów studiów prawniczych i byłem promotorem dziesięciu obronionych prac magisterskich. Fragment jednej z przygotowanych pod moim kierunkiem prac magisterskich został opublikowany⁹⁸, inna została wyróżniona w konkursie na najlepszą pracę dyplomową obronioną w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego w roku akademickim 2010/2011 w kategorii praca magisterska⁹⁹.

W roku akademickim 2016/2017 i w roku akademickim 2017/2018 sprawowałem opiekę naukową w ramach programu tutoringu nad studentką studiów prawniczych na Wydziale Prawa, Administracji i Stosunków Międzynarodowych Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego.

Od 2006 roku prowadzę wykłady dla aplikantów notarialnych odbywających aplikację notarialną w Izbie Notarialnej w Krakowie z zakresu prawa rzeczowego, prawa zobowiązań i prawa spadkowego.

Od 2015 roku prowadzę wykłady dla notariuszy i zastępców notarialnych w ramach szkoleń i konferencji zawodowych organizowanych przez Izbę Notarialną w Krakowie, Izbę Notarialną w Katowicach, Izbę Notarialną w Rzeszowie oraz Izbę Notarialną w Łodzi, a w 2016 roku

⁹⁸ Zob. E. Prus, *Zgoda uprawnionego jako okoliczność uchylająca bezprawność ingerencji w dobra osobiste*, *Edukacja Prawnicza* 2011, nr 11.

⁹⁹ K. Gałęcka, *Zlecenie nabycia nieruchomości - cywilnoprawne zagadnienia konstrukcyjne*.

prowaǓiłem szkolenie dla radc3w prawnych organizowane przez Okręgową Izbę Radc3w Prawnych w Krakowie, z zakresu prawa rzeczowego i prawa spadkowego, także w wymiarze międzynarodowym.

W 2011 roku prowaǓiłem wykłady i warsztaty z zakresu części ogólnej prawa cywilnego, prawa rzeczowego, prawa zobowiązań i prawa o notariacie dla pośredników w obrocie nieruchomościami w ramach zajęć organizowanych przez Studium Doskonalenia Rynku Nieruchomości w Krakowie.

2. Przygotowałem szereg materiałów skierowanych głównie do student3w studi3w prawniczych, aplikant3w, ale również prawników praktyków, których znaczenie ujawnia się zwłaszcza w wymiarze dydaktycznym, a także praktycznym. W tym zakresie warto przywołać przede wszystkim: a) publikację stanowiącą repetytorium, jedno z pierwszych na krajowym rynku wydawniczym, z zakresu prawa spadkowego obejmującą kompleksowe przedstawienie instytucji prawa spadkowego w pytaniach i odpowiedziach, kazusach z rozwiązaniami oraz tablicach¹⁰⁰; b) część publikacji obejmującej wzory akt3w notarialnych z objaśnieniami¹⁰¹; c) cykl publikacji, wchodzących w skład wydawnictwa elektronicznego, przedstawiający w rozbudowany sposób szereg instytucji prawnych, głównie z zakresu prawa rzeczowego, doniosłych z perspektywy szeroko pojętego obrotu nieruchomościami¹⁰².

3. Od 2018 roku jestem członkiem zespołu ds. interesariuszy zewn3trznych Wydziałowej Komisji ds. Jakości Kształcenia na kierunku Prawo oraz na kierunku Administracja na Wydziale Prawa, Administracji i Stosunk3w Międzynarodowych Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego.

Byłem członkiem zespołu do spraw aplikacji powołanego przez Radę Izby Notarialnej w Krakowie w jej kadencji obejmującej lata 2009-2012. W 2012 oraz w 2013 roku byłem członkiem komisji egzaminacyjnych Izby Notarialnej w Krakowie powołanych dla oceny kolokwium aplikant3w notarialnych. Począwszy od 2008 roku regularnie obejmuję

¹⁰⁰ Zob. *Prawo spadkowe. Pytania, kazusy, tablice. Repetytorium*, wyd. 1 Warszawa 2003, wyd. 2 Warszawa 2009, wyd. 3 Warszawa 2011, wyd. 4 Warszawa 2015, współautor Piotr Cybula.

¹⁰¹ Zob. *Wzory akt3w notarialnych z omówieniem: 1) Testament z zapisem windykacyjnym oraz z wyłączeniem zarządu rodziców i wyznaczeniem zarządcy, 2) Testament z powołaniem wykonawc3w testamentu oraz ze wskazaniem opiekuna, 3) Odwołanie testamentu, 4) Wykaz inwentarza, 5) Dział spadku ze splatą, 6) Podział majątku wspólnego małżonk3w obejmujący dział spadku bez splat [w:] Akty notarialne. Praktyczne komentarze. Orzecznictwo. Koszty*, red. A.J. Szereda, wyd. 1 Warszawa 2017, wyd. 2 Warszawa 2019.

¹⁰² Zob. 1) *Posiadanie*, 2) *Zasiedzenie nieruchomości*, 3) *Księgi wieczyste*, 4) *Zrzeczenie się własności nieruchomości*, 5) *Nabywanie nieruchomości w drodze dziedziczenia i zapisu*, 6) *Nabywanie nieruchomości przez cudzoziemc3w [w:] Lex Polonica Optima. Nieruchomości i Budownictwo*, publikacja elektroniczna, 2002-2007.

patronatem aplikantów notarialnych odbywających aplikację notarialną w Izbie Notarialnej w Krakowie.

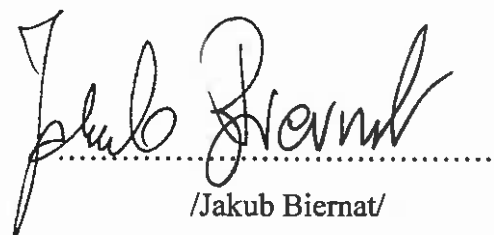
W latach 2012-2013 byłem członkiem powołanej zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości komisji egzaminacyjnej II stopnia przy Ministrze Sprawiedliwości do spraw odwołań od wyników egzaminu notarialnego, którego termin został wyznaczony na 4-6 września 2012 roku. W 2013 roku byłem członkiem powołanego zarządzeniem Ministra Sprawiedliwości zespołu do przygotowania zestawu pytań testowych oraz zadań na egzamin notarialny w 2013 roku.

G. Inne informacje dotyczące kariery zawodowej

W latach 1996-2001 odbyłem magisterskie studia prawnicze na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego. Przygotowana przeze mnie w Katedrze Prawa Cywilnego pod kierunkiem prof. dr. hab. Sylwestra Wójcika praca magisterska pt. *Ochrona osób bliskich spadkodawcy w prawie spadkowym* została wyróżniona w konkursie im. Stefana Rittermana na najlepszą pracę magisterską z zakresu prawa obronioną na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego w roku akademickim 2000/2001.

W latach 2001-2006 odbyłem studia doktoranckie na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego początkowo pod kierunkiem prof. dr. hab. Sylwestra Wójcika, zaś po jego śmierci w dniu 29 maja 2005 roku, pod kierunkiem prof. dr. hab. Bogusława Gawlika. W toku studiów, w roku akademickim 2004/2005, uzyskałem stypendium naukowe Funduszu Stypendialnego im. Stanisława Estreichera.

W latach 2001-2004 odbyłem aplikację notarialną w Izbie Notarialnej w Krakowie. W kwietniu 2004 roku zdałem egzamin notarialny. W latach 2004-2008 odbyłem asesurę notarialną w Izbie Notarialnej w Krakowie. Po powołaniu na notariusza, od 1 marca 2008 roku, prowadzę kancelarię notarialną w Krakowie.

/Jakub Biernat/